

Znáte park ve Vrchotových Janovicích?

Do you know the park in Vrchotovy Janovice?

Ludmila Fiedlerová

*Národní muzeum, Oddělení starších českých dějin – zámek Vrchotovy Janovice, 257 53;
ludmila.fiedlerova@nm.cz*

Fiedlerová L., 2022: Znáte park ve Vrchotových Janovicích? – Journal of the National Museum (Prague), Natural History Series 191: 39–64.

Abstract: Současnou podobu více než 300 let starému parku vtiskli sourozenci Karel a Sidonie Nádherní, zejména ve spolupráci s architektem Camillo Schneiderem a hrabětem Herbertem Schaffgotschem. Text mapuje dobu od první návštěvy Camilla Schneidera v roce 1922 do doby vynuceného odchodu Sidonie Nádherné do exilu v roce 1949. Vychází ze zahradnického deníku S. Nádherné, kde je uvedeno 48 míst z celé Evropy, odkud do parku v letech 1922–1929 přicházely sazenice a cibule. Text krátce charakterizuje některé z nich a spojuje tehdejší výsadby se současnými místy v parku. Doplnuje ho soupis darů ze zahrady hraběte Schaffgotsche z let 1929–1933 a s využitím dalších citovaných zdrojů představuje janovický zámecký park na konci 30. let minulého století v době největšího rozkvětu (včetně soupisu bylin a dřevin a jeho porovnání se současným stavem). S využitím pamětnických vyprávění se ohlíží za časem války a léty bezprostředně po ní.

Abstract: The current form of the more than 300-year-old park was created by the siblings Karel and Sidonie Nádherní, in collaboration with the architect Camillo Schneider and Count Herbert Schaffgotsch. The article traces the period from Camillo Schneider's first visit in 1922 to the forced departure of Sidonie Nádherná into exile in 1949. It is based on the gardening diary of S. Nádherná, which lists 48 sites from all over Europe, from where seedlings, seeds and bulbs came between 1922 and 1929. The text briefly characterizes some of them and connects the plantings of that time with the current locations in the park. It is supplemented by an inventory of gifts from Count Schaffgotsch's garden from 1929–1933, and using additional sources, the text presents the Janovice castle park at the end of the 1930s, at the time of its greatest prosperity (including an inventory of herbs and trees, and a comparison with the current situation). Using memoir narratives, it looks back at the war and the years immediately after.

Klíčová slova: historie parku, Sidonie Nádherná, zdroje rostlin, šlechtitel, zahradník, školkař, rozkvět

Keywords: the park's history, Sidonie Nádherná, plant sources, breeder, gardener, nurseryman, flowering

Received: 15 August 2022 | Accepted: 7 November 2022 | Published: 28 December 2022

Znáte park ve Vrchotových Janovicích? Tuto otázku položil stručně a věcně autor krátkého článku, který uveřejnil časopis *Ovocnářství a zelinářství* (A.B.H. 1955). Tehdy ji, s výjimkou pamětníků, několika odborníků a nejbližšího okolí, nemohl kladně zodpovědět nikdo. Sidonie Nádherná odešla v roce 1949 do vynucené emigrace a park se nadlouho stal jakousi zemí nikoho a pomalu se ztrácel.

Minulost parku

Prostor zámeckého parku ve Vrchotových Janovicích se začal utvářet před více než šesti sty lety v souvislosti se středověkou tvrzí pánů z Janovic a později Vrchotů z Vrchotic. Již tehdy existovala v místech současného rybníka Za vraty nádrž, která zásobovala vodou ochranný příkop kolem tvrze, území kolem bylo nejspíš součástí janovického loveckého revíru.

Nejstarší umělé úpravy přírody se v místech dnešního parku odehrály patrně po polovině 16. století, kdy páni z Říčan proměnili starou vodní tvrz v pohodlnější renesanční zámeček. Ten se pak stal v 17. a 18. století hlavním sídlem votické větve hrabat z Vrtby. Arnošt František (1676–1750) a jeho syn Arnošt František ml. (1716–1791) na sebe navázali při přestavbě zámku, ale jeho bezprostřední okolí stále tvořil jen sad obehnaný kamennou zdí, lovecká obora, užitková zahrada, malebně nazývaná Bludná, a malé zahradní zákoutí. Posledním hrabětem z Vrtby v Janovicích byl Adam František (1746–1807), který zemřel bez

Obr. 1. Sidonie Nádherná, přibližně 1905. SOA Praha, Vs VJ, ič. 1070, sign. VI/1-26.

potomků a panství odkázal svému vzdálenému příbuznému Františku Josefovi hraběti Vratislavu z Mitrovic (1775–1849). Ten nechal na konci 20. let 19. století upravit prostor kolem zámku – na východní straně, po obou březích Janovického potoka, vznikla okrasná zahrada s pravidelnými pěšinkami a vodními nádržemi. Mladší syn hraběte Josef Xaver (1818–1869) stojí za poslední velkou novogotickou přestavbou, která po polovině 19. století zcela změnila zámek i jeho okolí. Ale ještě předtím se pustil se svolením svého otce do zásadní proměny parku – zahradu,

sad i oboru zakryl a spojil anglický park, základní kostra parku současného.

V roce 1879 koupil Janovice rytíř Karel Nádherný z Borutína (1849–1895), nejmladší ze šesti dětí nedávno nobilitované rodiny z jihočeských Chotovin. Oženil se Amélií Kleinovou z Wisenbergu (1854–1910) a začal žít rodinným životem na svém panství, v zámku obklopeném letitým parkem. Narodily se jim tři děti – syn Johannes (1884–1913) a pak dvojčata Karel (1885–1931) a Sidonie (1885–1950).

Na základě návrhů zahradního architekta Eduarda Fialy (1855–1924) se nový majitel pustil do úprav parku. Ačkoliv respektovaly základní rozvržení dané jeho předchůdcem, přece jen se prostor kolem zámku proměnil. Na loukách se objevily kobercové záhony s květinovými ornamenty, rybník Za vraty získal dva ostrovy a jeho přímé břehy členité linie. Park se zvětšil o prostor vysušeného Městečského rybníka – vznikl sad a zelinářská zahrada. Jeho zákoutí se stala místy pro rodinu a přátele – pro děti byly postaveny malé altány, hřiště a kuželník; po procházce novými, složitě vinutými cestičkami se nabízela pohodlná posezení.

Drobné stavby sloužily lidem, kteří pro Nádherné pracovali (domek zahradníka, fořtovna), praktické stavby vylepšily užitkové zázemí (množirna rostlin, vinný skleník, budova pro chov drůbeže, malý kravín; Fiedlerová 2021).

Poklidný rodinný život netrval dlouho. V březnu 1895 onemocněl Karel Nádherný zápallem plic a po pěti dnech zemřel. V následujících letech starost o janovické panství přešla na jeho ženu Amélii a pak na nejstaršího syna Johannese; jeho život skončil v roce 1913. Sourozenci Karel a Sidonie zůstali v Janovicích sami.

Zahradnice

Minulost parku se zabývala řada autorů, včetně samotné Sidonie Nádherné¹ (napsáno 1934, vydáno 1995, česky 1998). Často se zaměřovali na bohatství rostlin v parku, popisovali jeho zvláštnosti (A.B.H. 1955, Jirák 1964, Ondřej 1964, 1967–8, Hieke 1965, 1968, 1984, Skalická & Zelený 1973, 1996, Svoboda 1981, 1986, 1988, Šamánková 1987, Pešout a kol. 1996, Kutová & Vokolek 1999, Möllerová 2010). Podrobně se historií parku zabýval stavebně historický průzkum Kašičky a kol. (1981), také Janka & Preiss (1960), Brožovský (1985, 2001), Pacáková & Hošťálková (1999, 2001).

První zámeckou expozici, která doslova objevila svět Sidonie Nádherné, připravili H. Turková a O. Janka (Národní muzeum). Park vnímali jako prostor, v němž se odvíjel její životní příběh, objevili zdejší proslulé hosty a sledovali jejich osudy (Janka 1982, Turková & Janka 1985, Turková & Janka 1988).

Od té doby vystoupila Sidonie Nádherná ze stínu minulosti a začala přitahovat pozornost mnoha způsobů.² Z některých by měla radost, mnohé by ji určitě překvapily, jiné by ji rozhodně nepotěšily, protože soukromí si chránila, bylo pro ni důležitou součástí svobody, kterou potřebovala k životu. Sidonie se objevuje ve vzpomínkách pamětníků, v odborných textech

1 Sidonie Nádherná (1. 12. 1855 Vrchotovy Janovice – 30. 9. 1950 Harefield, Anglie), dcera Karla Nádherného rytíře z Borutína (1849–1895) a Amélie, roz. Kleinové z Wisenbergu (1852–1910), česká šlechtična německého jazyka, poslední soukromá majitelka zámku Vrchotovy Janovice. Měla dva bratry – staršího Johannese (1884–1913) a dvojče Karla (1885–1931). V roce 1898 byla spolu s nimi a svou matkou povýšena do baronského stavu. Byla nadaná, vzdělaná a svobodomyšlná; na svou dobu nekonvenční – a současně oddaná tradicím a zásadám svého stavu. V r. 1906 se v ateliéru sochaře Rodina v Paříži se setkala s básníkem R. M. Rilkem, s nímž ji spojilo blízké přátelství. Na podzim r. 1913 se seznámila s novinářem Karlem Krausem a jejich vztah, pečlivě utajený před okolním světem, trval s několika přestávkami až do jeho smrti. Sidonie měla ráda výtvarné umění, hudbu, cestování – často řídila své vlastní auto. Chovala psy velkých plemen – leonbergry, novofundlandské psy, ovčáky. Její originální osobnost přivedla do Janovic řadu pozoruhodných hostů, přijížděla např. hudební skladatelka Dora Pejačevićová, spisovatelka Mechtilda Lichnowská, architekt Adolf Loos, umělecký historik biskup Antonín Podlaha, knižek Max Lobkowicz, Anna Masaryková, umělecká historička, nebo památkář Václav Wagner. 12. 4. 1920 se provdala za hraběte Maxe Thun-Hohensteina. Rozešli se ještě tentýž rok (manželství bylo rozvedeno v r. 1933). Tehdy se pro ni stal zámecký park a jeho zvelebování životním úkolem. Ačkoli bylo její vzdělání i zájmy odlišné, přesto se dokázala po smrti bratra Karla dobře postarat o celý velkostatek. V průběhu 2. světové války se Janovice staly součástí vojenského výcvikového prostoru SS, odkud se všichni obyvatelé museli vystěhovat. Po válce se v zámku vystřídal sovětská a pak československá armáda, Sidonie se mohla vrátit až v létě 1946. Její snaha opravit zámek a uvést zanedbaný park do pořádku byla marná. V r. 1949 byla donucena k emigraci. Zemřela v Anglii a byla pochována v Denhamu nedaleko Londýna. Až v květnu 1999 byly její ostatky uloženy na rodinném hřbitově v zámeckém parku.

2 PUBLIKACE: Tywniak J., 1994: Janovický zámek v kulturních dějinách. – Praha: Nadace společnosti Rainera M. Rilka; Janka O., 1998: Nádherná Sidonie. – Praha: Elka Press; Sak R.–Bezcený Z., 2000: Dáma z rajského ostrova (Sidonie Nádherná a její svět). – Praha: Mladá fronta; Bláhová A.–Přáflin F., 2000: Karl Kraus ve Vrchotových Janovicích. – Marbašský magazín 91, Marbach; Wagnerová A., 2010: Sidonie Nádherná a konec střední Evropy. – Praha: Argo. ODBORNÉ TEXTY: např. Loužil J., 1992: Der Lebensabend der Sidonie Nádherný von Borutin in ihren Briefen an Václav Wagner. – Wissenschaftliche Zeitschrift Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Geisteswissenschaftliche Reihe 41, 1: 19–29; Sršeň L., 1996: Vztah Maxe Švabinského k Sidonii Nádherné a k jejím bratrům ... – Sborník Národního muzea, Řada C–Literární historie 41, 1–4: 1–104; Bažant A., 2006: Místo jako součást literatury–zámek ve V. Janovicích. – Diplomová práce, Ústav etnologie, FF UK v Praze. ČLÁNKY: např. Pleskotová P., 1987: ... a pozdravujte park a zámek a podzim. – Čtení pro ženy, Praha: 111 ad.; Titzlová M., 1989: Malý kousek bezpečí. – Pionýr XXXVI, 6: 38–40; Doležal J. X., 1993: Causa Sidonie Nádherné. – Reflex, V, 3: 52 ad.; Köpping M., 2013: Leonbergři a konec staré Evropy. – Zpravodaj Klubu chovatelů psů leonbergerů ČR, 3–4: 11–17.

o minulosti zámku a parku, v mnoha desítkách novinářských článků, věnují se jí rozhlasové pořady, výstavy, dokumentární filmy, stala se hlavní postavou divadelní hry i muzikálu, mezi *Sny Evžena Brikciuse* byl i jeden o Sidonii Nádherné.³ Celoroční projekt Základní umělecké školy v Sedlčanech ji nedávno⁴ neobyčejně živě přiblížil současným dětem. V podobě planetky krouží nad našimi hlavami,⁵ v jejích stopách vede naučná stezka, jmenuje se po ní jezdecké sdružení, online časopis i hotel v Sobotíně. Její soukromý život nejnověji mapuje komiks – celá mozaika pohledů, názorů a interpretací, ve které se její skutečná osobnost poněkud ztrácí.

Sidonie Nádherná se narodila v zámku obklopeném starobylym parkem, žila bezstarostně ve svém světě, který považovala za přirozený, nepřemýšlela o začátcích a koncích. Svoje zakořenění, pevnou svázanost s místem si uvědomila až později, postupně objevila práci pro park jako svůj životní úkol. Cesta od nadané, citlivé slečny ke vzdělané, pracovité zahradnici nebyla přímá, otiskla se do mnoha dopisů i deníkových zápisů (obr. 1).

Obr. 2. Amélie, Johannes a Karel Nádherní na lavičce kolem dřezovce pod zámkem, září 1886. SOA Praha, Vs VJ, ič. 1065, sign. I/4-94.

Byla vášnivá čtenářka a tak se přirozeně s knihou uchýlila často i do parku:

„Ležela jsem venku na chaiselongue, opřená o polštáře, na zelené trávě, u malého rybníka, uprostřed velkého ticha a četla si francouzskou romanci, zatímco jsem pomalu pila čaj, ... ležela jsem a kouřila cigaretu, vzhlížela k modrému nebi.“⁶

Skrývala se tu, když potřebovala útočiště:

„Krása se mě dotýká hluboce, jako nikdy (předtím) a vhání mi slzy do očí: sedím v loďce a skrze dřevěnou bránu vidím poslední sluneční paprsky ve dvoře a stromech, zatímco nad bránou a pilíři je napřažená dlouhá stará větev letitého topolu – a pláču.“⁷

Často se toulala parkem a intenzivně vnímala:

„Nyní jsem se procházela v parku s Bobbym,⁸ byl to boj mezi soumrakem a měsícem, jen labuť si zachovala svou jistotu a zářila nádherně bíle. – Ve skutečnosti je každá procházka parkem malou oslavou, dalo by se o tom pokaždé vyprávět. Člověk se dívá, dívá a vždy je to jiné, nové.“⁹

3 Sny Evžena Brikciuse, 48/52 O Sidonii Nádherné, ČT2, 4. 12. 2001.

4 Křenková V., 2015: Žena – dáma z Rajskeho ostrova, celoroční projekt ZUŠ Sedlčany.

5 Pozn. aut.: Planetku č. 5089 objevil 25. 9. 1979 na Kleti Antonín Mrkos (1918–1996).

6 Sidonie Nádherná: osobní deník, 20. 8. 1912, SOA Praha Vs VJ, A-c-47/2: 46 a.

7 Sidonie Nádherná: osobní deník, 25. 7. 1915, SOA Praha Vs VJ, A-c-47/3-III: 34 b–35 a.

8 Pozn. aut.: Bobby byl pes, leonberger. Sidonie měla postupně dva – první zemřel 22. 2. 1917, druhý ve stejném dni v roce 1946.:

9 Sidonie Nádherná R. M. Rilkevi, dopis z 2. 11. 1916; citováno podle Rilke–Nádherná 2007: 286.

Park byl nedílně spojený s jejím celoživotním vztahem ke Karlu Krausovi:¹⁰

„Místo na louce ve stínu smutečních vrb. Tam trávil od snídaně celý den v koupacím plášti, plaval, ležel v trávě, četl. Pracoval, nebo se mnou rozprávěl. Oblékl se až večer před společnou večeří na balkóně, odkud je výhled na park a kam ve večerním tichu zaznívá pouze vodopád. Tam jsme čekali na hvězdy.“¹¹

Pevnou vazbu k němu si uvědomila v době, kdy se pomalu podvolovala opakovanému naléhání bratra Karla, aby se (stavovsky přiměřeně) provdala:

„A ztratit Janovice? Mé Janovice, od kterých mě nikdy nic nemůže odtrhnout, od mého zámku a parku? Jak? Proč? Jaká divná smršť mě nese pryč?“¹²

S parkem souvisely nakonec i vzpomínky na sblížení s Maxem Thunem,¹³ který se jejím mužem nakrátko skutečně stal:

Šli jsme spolu domů, když se setmělo – měsíc vysílal bledé světlo – les se zdál plný tajemství – zvedl mě v náručí – nemohl park opustit – poutal ho příliš silně.“¹⁴

Manželství však skončilo po několika měsících a někdy v této době se Sidonie úplně odevzdala péči o park, prostoru svých vzpomínek, svému dědictví:

„... patřím neoddělitelně Janovicím, kde si Charlie a já užíváme některá vylepšení v parku. Máme mnoho nových rostlin, které navštěvujeme a opatrujeme každý den.“¹⁵

„... Jediné, co mohu udělat, je – smířit se a žít pro park, bydlet v parku. Dávám mu všechny svůj čas, všechnu svou péči, nedělám nic jiného.“¹⁶

„Přála bych si, aby tu bylo jaro, abych mohla pracovat v parku, to je má jediná útěcha. Poskytuje mi mír a klid být v přírodě a pracovat se zemí, poslouchat ptáky a pozorovat všechny malé hmyz a dívat se, jak rostou květiny.“¹⁷

Cesta od slečny, která plánuje zřídit si v parku parkur (Wagnerová 2010: 58) k zahradnici, jež se po večerech probírá odbornými knihami a téměř každý den vlastnoručně pleje a sází, byla dokončená.

Začátek proměny parku

Ačkoli dochované fotografie (obr. 2 a 3) podporují vzpomínky Sidonie Nádherné (Nádherná 1998: 84–87) na zvolna pustnoucí park na začátku 20. let minulého století, přece jen se v něm zachovaly otisky fantazie předchozích tvůrců, jen zarostlé a přidušené. Dokládá to autentický zážitek v oboru vzdělaného návštěvníka, zahradníka Josefa Rubliče¹⁸ – procház-

10 Karl Kraus (28. 4. 1874, Jičín – 12. 6. 1936, Vídeň), rakouský spisovatel, dramatik, básník a novinář, blízký přítel Sidonie Nádherné od jejich setkání v září 1913 až do jeho smrti. Tento neúprosný literární a společenský kritik měl velký vliv na umění i politiku celé střední Evropy. Ale až po publikaci jeho dopisů Sidonii Nádherné byl objeven zcela jiný Karl Kraus, než byl onen autoritativní a sarkastický duchovní vůdce vídeňských radikálů.

11 Sidonie Nádherná Albertu Blochovi, dopis z 28. 2. 1948 (Citováno podle: Wagnerová 2010, 128).

12 Sidonie Nádherná: osobní deník, 29. 3. 1915 – SOA Praha Vs VJ, A-c-47/3: 32 b.

13 Maxmilián Maria Moritz hrabě Thun–Hohenstein (14. 12. 1887 Lysá nad Labem – 12. 4. 1935, Vídeň) – z žehušické větve rodu, syn hraběte Maxmiliána Teodora (1857–1950) a jeho manželky Gabriely Žofie, rozené princezny z Lobkovic (1864–1941). Doktor medicíny. Během studií se spřátelil s Karlem Nádherným z Borutína a tak se seznámil i jeho sestrou Sidonií. 12. 4. 1920 se s ní oženil v kostele kláštera Heiligenkreutz ve Vídeňském lese. Manželství trvalo jen několik měsíců, úředně byli rozvedeni r. 1933.

14 Sidonie Nádherná: cestovní deník, 2. 1. 1920 – SOA Praha Vs VJ, A-c-46/9: 17 a.

15 Sidonie Nádherná R. M. Rilkeovi, dopis z 8. 6. 1923. (Citováno podle Rilke–Nádherná 2007, 384). Pozn. aut.: Charlie bylo rodinné oslovení Sidoniina dvojčete Karla.

16 Sidonie Nádherná: cestovní deník, 20. 11. 1926 – SOA Praha Vs VJ, A-c-46/9: 52 a.

17 Sidonie Nádherná: cestovní deník, 21. 1. 1928 – SOA Praha Vs VJ, A-c-46/9: 53 b–54 b.

18 Josef Rublič (29. 10. 1877 Miletín – 9. 1. 1953 Králův Městec) – vzdělával se v předních šlechtitelských závodech

Obr. 3. Lavička kolem dřezovce na louce pod zámek, podzim 1918. SOA Praha, Vs VJ, ič. 1068, sign. IV/3-7.

Karel Nádherný,²² který po smrti staršího bratra musel opustit svou nedávno nastoupenou právníkovou praxi a postarat se o správu velkostatku, měl tehdy spoustu starostí s probíhající pozemkovou reformou a mohl tedy parku věnovat méně času. Sidonie se ale do jeho zvelebování pustila s velkou chutí a odhodláním.

„Nashromáždilo se toho ve mně tolik, rok od roku víc – to přece musí mít nějaký smysl, musí se nějak, někde, někdy projevit ... Co víme o tom, jak všechno, co zakoušíme, co prožíváme s radostí i co vytrpíme, působí na budoucí svět, třeba na to, co právě kvete, na každý zelenající se list?“²³

Občas se ozve v této souvislosti úvaha, zda nebyla Sidonie Nádherná jen nástrojem v ruce slavného architekta. Když se ale blíží seznámíme se způsobem jeho práce, je zřejmé, že šlo

v Německu, Belgii a Holandsku. Před 1. světovou válkou byl inspektorem zahrad hraběte Herbersteina v Libochovicích, po ní správcem herbersteinských objektů v Rakousku a bývalé Jugoslávii. V r. 1934 byl jmenován čestným členem Československé akademie zemědělské, spolupracoval s vysokými školami a výzkumnými ústavy. Po 2. světové válce byl jmenován generálním inspektorem státních zahrad a parků. Uskutečnil množství zahradnických přednášek, publikoval stovky článků v regionálních listech Podřipska a Mělnicka.

19 Rublič J., 1923: Janovický park. – Československé zahradnické listy, XX, 148–159: „... starý park kryjící tolik vzdálených dendrologických zvládností, tolik divukrásných koutků, že v nitru jsem zaplesal. Třicet až čtyřicet metrů vysoké konifery nejvzácnějších druhů, háje stoletých smrků, děje osamělému chodci tlumočící, obřích lepých buků, lip, platánů, javorů, jasanů, ... Potůčky, rybníky tvoří tu obrázky, jaké jen zřídka najde krásu hledající přítel přírody...“.

20 Schneider C., 1924: Studienfahrten. Parkeindrücke aus Böhmen. – Die Gartenschönheit 5. Heft v Mai 1924, s. 95f. (Citováno podle Schaffgotsch 2007, 128).

21 Camillo Karl Schneider (7. 4. 1876 Gröppendorf, Německo – 5. 1. 1951 Berlín, Německo) – botanik se zaměřením na dendrologii, zahradní architekt a spisovatel. Od roku 1908 byl generálním tajemníkem Dendrologické společnosti Rakousko-Uherska. V letech 1907–1908 podnikl expedici do Bulharska, Srbska a na Kavkaz, v r. 1913 cestoval do Číny, později působil v Arnold arboretu v Bostonu spolu s Charlesem S. Sargentem, Alfredem Rehderem a Ernestem H. Wilsonem. Od r. 1920 začal v Berlíně spolupracovat s Karlem Foersterem při vydávání časopisu Gartenschönheit. Je autorem mnoha odborných publikací. Působil jako zahradní architekt při uspořádání zámeckých parků v Čechách např. v Praze u Nostického paláce, v Průhonících, u arcivévodvy Františka Ferdinanda na Konopišti, Lobkoviců v Roudnici nad Labem, Herbersteinů ve Vrbčanech. Podílel se na návrhu zahrady u Müllerovy vily v Praze.

22 Karl Borromäus Nádherný (1. 12. 1885, Janovice – 18. 9. 1931, Praha), JUDr. V roce 1898 povýšen s matkou a sourozenci do stavu svobodných pánů. Střední školu absolvoval nejprve jako chovanec nově založené Strakovy akademie (1897–1899), pak na německém gymnáziu na Malé Straně (1900–1904). Navázal studiem práv v Mnichově, Praze a ve Štýrském Hradci (1904–1910). Pracoval u Zemského soudu v Praze, ale po smrti staršího bratra Jana opustil svůj obor a věnoval se správě panství a zvelebování zámeckého parku. Zemřel na embolii po běžné operaci v pražské nemocnici a je pochován v Janovicích na rodinném hřbitově.

23 Sidonie Nádherná Raineru M. Rilkovi, dopis z 28. 12. 1923. (Citováno podle Wagnerová 2010, 136).

o šťastné oboustranné doplňování – Camillo Schneider naslouchal, radil, inspiroval, ale rozhodně nevelal, ani nenutil. Jednou o tom napsal:

„Odborník by měl být stále jen láskyplným pomocníkem a skutečná zahrada může vzniknout jen tehdy, když ten, který v ní žije, ji také zakládá a především spoluudržíže ... A tak se snažím profesionální architektu přesvědčit, že vlastně žádné zahrady nevytváří, dokonce ani ve většině případů vytvářet nemohou ... Když totiž její majitel není připraven a schopen nad ní sám tím správným způsobem bdít a dále ji rozvíjet ...“²⁴

Rozkvět

Následující léta byla pro Sidonii poklidně podobná jedno druhému: podzim a jaro – doba intenzivní práce, léto – cestování. Vlastně lze říct, že rozrůstající se park jí dával příležitost dotýkat se i dalekých míst, kam by se ráda vypravila, kdyby to bylo možné. Rostliny, které během 20. a 30. let v Janovicích přibývaly, pocházely z celé Evropy, z Ameriky, ze severní Afriky, z Turecka, Sýrie, Pákistánu, Indie, Ruska, Mongolska i z Japonska, Číny a Nového Zélandu.

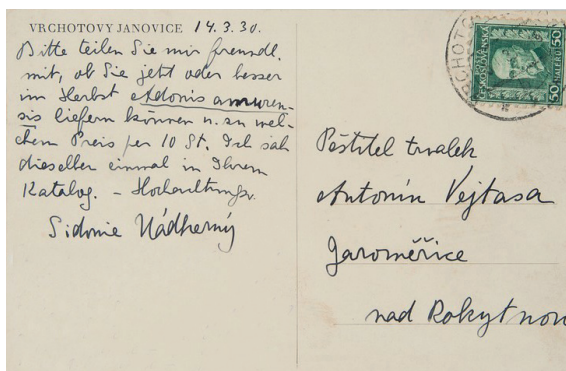
Janovický park poskytoval svým způsobem jedinečné příležitosti a Sidonie se jich naučila dokonale využívat.

V jeho proměnlivém terénu se střídají roviny, mírné i prudké stráně. Má mnohotvárný vodní režim, jenž tvoří několik potoků a potůčků a v jehož centru leží prastarý rybník, který stačí poskytnout dostatek vody kamenným nádržkám i bazénům v květinové zahradě.

Proto se tu snadno zabydly rostliny zvyklé na kamenité svahy, sutě a skalní štěrby vysokých hor, stejně jako ty z tropických a subtropických oblastí. V parku našly místo rostliny písčitých mořských pobřeží i horských luk, ty které potřebovaly k životu stojatě nebo jen mírně tekoucí vody říčních ramen, stejně jako rostliny z arktických oblastí severní polokoule. Spokojeně tu prosperovaly vzácné endemity z Balkánu, východní Asie, Nového Zélandu a z Alp.²⁵ Zahradnický kolega a obdivova-

Obr. 4. Louka pod zámekem se skupinami trvalek v trávě; tehdy u nás ojedinělý způsob výsadeb. Vpředu Sidonie a její psi Rover a Bobby, červenec 1939. SOA Praha, Vs VJ, ič. 1070, sign X/12-6.

Obr. 5. Objednávka Sidonie Nádherný u Vejtasova zahradnictví, 14. 3. 1930. – <https://www.aktivniziona.cz/cs/zpravy/kvetiny-pro-karla-capka-i-zameckou-pani-16192>.

24 Schneider C., 1925: Zahradní poradce II. – Gartenschönheit: 41. (Citováno podle Trauzettel 2000, 4).

25 Pozn. aut.: např. – z Balkánu (*Moltkia petraea*, *Salvia jurisicii*, *Edraianthus pumilio*), východní Asie (*Primula sieboldii*), Nového Zélandu (*Raoulia australis*, *Veronica speciosa*), z Číny (*Primula coerulea*), z Alp (*Dianthus*

tel Sidonie Nádherné hrabě Herbert Schaffgotsch²⁶ srovnával při návštěvách své možnosti v hornorakouském Purgastallu s janovickým parkem a tise, v dobré vůli záviděl a obdivoval (Schaffgotsch 2007, 47). Současně s volně rostoucími rostlinami z dalekých zemí do parku postupně přibývaly stovky kultivarů a kříženců – Sidonie nakupovala v československých zahradnictvích a školkách i ve vzdálených semenářstvích a šlechtitelských zahradách Evropy. Její pečlivě vedený zahradnický deník²⁷ (Fiedlerová 2016) je zatím jediný známý pramen, který spojuje janovický park se čtyřiceti osmi místy, odkud v letech 1922–1929 přicházely rostliny. Za sazenicemi, semeny, cibulemi a hlízkami lze zahlédnout osudy šlechtitelů a zahradníků, o které Sidonie lehce zavadila, proměnlivou minulost míst, kde žili.

Československo

Gartenverwaltung Rotenhaus

Od správy parku v Červeném Hrádku u Chomutova – jiném, než byl ten u Sedlčan, kam od dětství jezdila na návštěvy – si v letech 1924–1929 přivážela Sidonie Nádherná většinou stálezelelé keře – pěnišníky, bobkovišně, cesmíny, ale i azalky, meruzalky a dřišťály. Mnohé z nich dobře prospívají dodnes – např. velké skupiny bílé kvetoucích rododendronů (*Rhododendron 'Cunningham's White'*), stoleté azalky jemných barev i cesmíny mezi nimi.²⁸

Gustav Riedel, velkostatek Borotín

Johann Riedel (1822–1894) zakoupil nejprve v roce 1869 velkostatek v Bílé Lhotě u Litovle (se zámkem a parkem) a později zámek s pivovarem a vyhlášenými lázněmi Velká Roudka v Borotíně (okr. Blansko). Jeho mladší syn Quido (1878–1946), vynikající botanik a dendrolog, vyženil statek Nový Dvůr u Opavy. V letech 1906–1926 tam vybudoval jeden z nejcenějších krajinářských parků ve Slezsku v tehdejší době, který se stal základem pro dodnes fungující arboretum. Pro Borotín byl však důležitý prvorozrozený Gustav (1874–1958). Vystudoval Zemskou hospodářskou školu v Novém Jičíně, praktické zkušenosti získal na rodném statku v Bílé Lhotě a pustil se do hospodaření na borotínském velkostatku. Intenzivně se zabýval pěstováním a šlechtěním okrasných dřevin (hlavně konifer) a květin (zvláště jiřin). Ve třicátých letech 20. století se na podobě parku u zámku v Borotíně podílel i jeho mladší bratr Quido. Během téměř padesáti let, kdy zde Gustav Riedel hospodařil, se mu podařilo vybudovat ze zadluženého a špatně prosperujícího hospodářství skvěle fungující moderní zemědělský, zahradnický a lesní podnik. Roku 1948 byla na borotínský velkostatek uvalena nucená státní správa a brzy nato byl rozparcelován, lesy zabráný a zámek zestátněn. V polovině 80. let minulého století bylo v prostoru původní užitkové zahrady – tehdy už značně zanedbané – založeno podle návrhu Jiřího Kubína – současné arboretum. Pozemky byly po roce 1989 v restituci vráceny rodině Riedlů, ale nový majitel se arboretu nevěnoval. V současnosti se o ně stará soukromé zahradnictví SAK. Sidonie Nádherná nakoupila u Gustava Riedela jen dvakrát v roce 1928 – plaménky, kosatce, opatřila si i nápadnou vysokou šarlatovou kopretinu (*Tanacetum coccineum 'Queen Mary'*).²⁹

alpinus, *Physoplexis comosa*, *Primula clusiana*, *Primula marginata*, *Salix serpyllifolia*).

26 Herbert Schaffgotsch (20. 7. 1860, Purgstall – 15. 11. 1943, Purgstall) – sběratel a znalec alpské flóry, tvůrce alpin a arboret v mnoha zahradách. Se S. Nádhernou se přátelil v letech 1929–1933; vzájemně se navštěvovali, pomáhali si, vyměňovali rostliny. Janovický park tehdy získal z parku v Purgstallu více než 500 bylin a dřevin.

27 Sidonie Nádherná: Verzeichniss der im Park in Janowitz seit 18. April 1923 gepflanzten Stauden, Laubgehölze u. Nadelhölzer unter Anleitung von Camillo Schneider, rukopis, deník veden v l. 1923–1929 (1935), Národní muzeum, inv. č. H2-197.762. Pozn. aut.: Očíslované stránky linkovaného sešitu chronologicky zachycují výsadby – na každé řádce je společně s názvem rostliny poznámka o datu a místě vysazení a počtu sazenic. Číslo na číslu konci řádku odkazuje stránku, kde jsou informace o nákupech. Zde je uveden dodavatel, datum nákupu, název rostliny, počet zakoupených kusů, cena za kus, celková cena – a číslo stránky, která informuje o výsadbě v parku.

28 <http://www.zaniklekrajin.cz/atlas/modelova-uzemi/2019/cerveny-hradek>; https://www.vukoz.cz/dokumenty/050/naki_zahrady/DF12P01OVV016_Cerveny-Hradek_podrobna-mapa.pdf; <https://www.zamek-cerveny-hradek.cz/historie-zamku/>.

29 Hampel A., 2021: Poznámky k životu a dílu bělohorského velkostatkáře Quido Riedla, zakladatele arboreta v Bílé

Rozárium Dolná Krupá, Marie Henrietta hraběnka Chotková

Sidonie měla ráda růže. Z téměř šesti set, o které se v parku starala, bohužel do současnosti přežila jedna jediná – růže svraskalá (*Rosa rugosa*). V letech 1928–1929 nakupovala i v rozáriu Marie Henrietty Chotkové (1863–1946), přezdívané s úctou „hraběnka růží“. Ta si už v roce 1890 založila v sousedství parku kolem svého zámku v Dolní Krupé (nedaleko Trnavy) růžovou zahradu, která se vyrovnala předním evropským rozáriím té doby. Udržovala kontakty s významnými šlechtiteli a vyměňovala si s nimi sazenice – získala např. téměř celý sortiment růží, který byl v zahradě zámku Malmaison v době císařovny Josefíny (1763–1814), koupila pozůstalost významného šlechtitele Rudolfa Geschwinda (1829–1910). Koncem 30. let minulého století rostlo v její růžové zahradě už neuvěřitelných šest tisíc různých růží. Věnovala se i šlechtění, uvedla na trh růže vhodné k pěstování v chladnějších oblastech (Nordlandrose). Když se v době hospodářské krize přestalo rozáriu dařit, založila školky, začala růže ve větší míře prodávat, nabízela i chřest a jahody, aby ho udržela. Rozárium zaniklo až po 2. světové válce, společně s knihovnou a písemnou dokumentací. Hraběnka Marie Henrietta dožila v klášteře v Dolné Krupé.³⁰

Obr. 6. Skupina pivoňek u stolu Johanneše Nádherného – některé pocházely ze zámeckého parku v Jezeří, přibližně 1935. SOA Praha, Vs VJ, neg. 162.

Lesmistra Rudolfa Hackera lesní stromovky, Hradec Králové–Pouchov

Podzimní podoba janovického parku získala na barevnosti poté, co Sidonie a Karel vysadili ve dvou vlnách (v r. 1926 a 1929) přibližně tři sta červených dubů (*Quercus rubra*), které si opatřili v lesních školkách Rudolfa Hackera (1859–1920). Koupili si i čtyřicet keřových růží (*Rosa* 'Los Angeles'), které Sidonie umístila v nově založené květinové zahradě, v sousedství skleníků v severozápadní části parku. Školky založil Rudolf Hacker současně se svým odchodem do výslužby, přibližně v roce 1907, v Pouchově u Hradce Králové. Původně byl lesmistrem, pak lesním školkařem, pěstitel a ochráněm lesa i lesnickým vynálezcem. Od svých osmnácti let si vedl deník, v němž se projevil jako přemýšlivý a tvůrčí lesník a výborný kreslíř. Byl literárně a veřejně činný. Největší proslulosti ale dosáhly jeho nadčasové vynálezy (zejména školkovač stroj), které se užívaly i v zahraničí. Zasloužil se také o aklimatizaci cizokrajných dřevin, zvláště okrasných a užitkových jehličnanů. Jeho nástupcem se stal zeť Robert Rakušan, který se zaměřil na produkci okrasných dřevin. Po 2. světové válce došlo k vyvlastnění vily rodiny Hackerových, v letech 1952–1962 byly školky pod správou Semenářského závodu České Budějovice a později na jejich místě vyrostlo sídliště Pouchov. Pozoruhodný pomník R. Hackera, který tam stál od roku 1930, byl po delším putování umís-

Lhotě. – Naše noviny, čtvrtletník obce Bílá Lhota: 17, 67; Schuster M., 2016: Poslední velkostatkáři Riedelové. – Borotinský zpravodaj, červen: 6–8.; <https://botany.cz/cs/borotin>.

30 <https://www.vedatechnika.sk/SK/VEDAASPOLOCNOST/ZENYVOVEDE/ZENYVHISTORIIVEDY/Stranky/MariaHenrietaChotekova.aspx>; https://www.welt-der-rosen.de/personen/rosengraefin_graefin_chotek.html; <http://www.helpmefind.com/gardening/l.php?l=7.10937>.

těň k Cestě myslivců³¹ v Hradeckých lesích. Je na něm zobrazen školkovací stroj, který Rudolfa Hackera proslavil.³²

Josef Vaněk, Chrudim, velkozávod školkařský

Na břehu Janovického potoka pod zámekm dodnes v časném jaru bíle vykvétá jeden z nejkrásnějších tavolníků (*Spiraea × arguta*). Pochází ze školkařského závodu, který vybudoval zahradní architekt Josef Vaněk (1886–1968) v Chrudimi v roce 1908. Sourozenci Nádherní zde nakupovali hlavně v roce 1928 – opatřili si i některé skalníky a také trvalky (dračíky, plaménky, listopadky, ad.). Ke školkám patřila i zahrada matečnic, která sloužila také k pokusné činnosti, a květinářství zaměřené na trvalky (specializoval se na jiřiny). Byla zde vybudována celá řada moderních skleníků a pařníků s ústředním topením a umělým zadešťováním, vlastní elektrárna a dalšími vymoženostmi své doby. Pěstovaly se tu pokojové rostliny, kaktusy, aj. Nechybělo zázemí – hospodářské budovy, garáže, byty pro zaměstnance s rodinami. Josef Vaněk byl významnou osobností mezi českými zahradníky a ovocnáři, autorem řady publikací i nakladatelem. V roce 1910 převzal v Chrudimi redakci časopisu Zahrada (vydával jej 36 let). Patřil k zakládajícím členům Československé národní společnosti pěstitelů a milovníků jiřin. Prosadil se jako neobvykle aktivní a úspěšný český zahradní architekt, má za sebou i úctyhodné osvětové působení. Rodinný podnik byl po roce 1949 znárodněn. V tradici dnes pokračuje firma „Školky a výsadby Vaněk s. r. o.“ v Chrudimi.³³

Antonín Vejtasa, velkokultury trvalek v Jaroměřicích nad Rokytnou

Je obdivuhodná vitalita, se kterou každý rok rozšiřuje svůj prostor plamének (*Clematis tangutica*), kdysi při zasazení k zídce před zámekm – nevzdává se ani po téměř stu letech. Zahradnická rodina Vejtasů, kde si ho Sidonie Nádherná koupila, dodnes uchovává živé vzpomínky na její návštěvy: jak přijíždí autem, které sama řídí, vyskočí i se smečkou psů na vodítku a hned se pouští do vybírání květin (Blažek 2014: 4; obr. 5). Antonín Vejtasa (1877–1959) založil své zahradnictví v roce 1901. Během 1. světové války sloužil v Karpatech a tam mu učarovaly horské rostliny. Jakmile mohl, pustil se doma do jejich pěstování ve velkém. Místo původního názvu alpinky pro ně vymyslel nové slovo: skalničky. Jeho zahradnictví se rozrostlo na rozlohu 5 ha. Vejtasovi trvalkami zásobovali nejednu známou osobnost – mezi zákazníky patřil např. Karel Čapek, Jiří Mahen, hrabě Sylva Tarouca. Kopretina plnokvětá Česká píseň, vyšlechtěná Antonínem Vejtasou, se stala oficiálním symbolem českých pěstitelů trvalek – ostatně rovněž pojem trvalka zavedl jaroměřický zahradník. Po roce 1945 firma postupně upadala, až pole převzal zelinář, který vzácné trvalkové záhony zaoral. V současnosti jedno z nejstarších zahradnictví v Čechách opět vzkvétá v péči Vladislava Vejtasy, pravnuka zakladatele.³⁴

Eisenberger Baumschulen

Rodinný hřbitov v parku lemuje nízký živý plot – zahradní architekt Camillo Schneider (Schneider 1928: 465) určil tisy a kníže Lobkowicz je dodal ze svých lesních školek při zámku v Jezeří (obr. 6). Tehdy sousedily s rozlehlým anglickým parkem, kde rostlo několik tisíc dřevin, z nichž mnohé měly exotický původ a nemálo jich dosahovalo nezvyklého stáří. Jako vrchní zahradník zde působil Emanuel Ordnung (1861–1933), evropsky proslulý odborník. Ve 20. letech minulého století bylo panství součástí rodinného fideikomisu a jeho správ-

31 Cesta myslivců je označení lesní cesty v okrajové části Hradeckých lesů. Spojuje Písečnici s retenční nádrží, stejného jména. <https://www.turistika.cz/mista/cesta-myslivcu-hradecke-lesy/detail>.

32 V současné době je pod jménem Hradecké lesy zahrnuto několik lesů v prostoru mezi Hradcem Králové a Chocní. <https://www.kudyznudy.cz/aktivity/hradecke-mestske-lesy>.

33 Ottomanská S., 2011: Použití dřevin ve vybrané etapě vývoje zahradního umění. – Disertační práce, MU Brno, ZF Lednice. <http://botany.cz/cs/vanek/>; <https://www.perspektivnichrudimsko.cz/clanek/josef-vanek>.

34 <https://www.aktivnizona.cz/cs/zpravy/kvetiny-pro-karla-capka-i-zameckou-pani-16192>; http://jihlava.idnes.cz/vejtasovo-zahradnictvi-v-jaromericich-nad-rokytnou-fyy-/jihlava-zpravy.aspx?c=A130715_1951560_jihlava-zpravy_mv; https://trebicky.denik.cz/zpravy_region/skalnicka-vznikla-v-jaromericich-20080730.html.

cem byl kníže Maxmilián Ervín Lobkowicz (1888–1967), významný právník a diplomat ve službách Československa. On i jeho žena Gillian byli blízkými přáteli Karla a Sidonie Nádherných. Po zestátnění v roce 1949 zámek s parkem v Jezeří rychle chátral, neustále nad ním visela hrozba likvidace kvůli rozšíření povrchové těžby uhlí. Roku 1978 byla zahájena těžba v jihozápadní části parku, byla zničena jeho horní, nejvýznamnější část s budovami a skleníky – i část lesních školek. Když se v roce 1992 vrátil rodu Lobkowiczů, byla obnova silně devastovaného místa nad jejich možnosti. V současnosti je ve správě NPÚ a postupně prochází rekonstrukcí. Z parku se do dnešních dnů dochovala pouze část, která doznala v posledních letech významných úprav.³⁵

Obr. 7. Listy japonského devětsilu na hrázi Suchého rybníčku v parku. SOA Praha, Vs VJ, ič. 1065, sign. I/4-87. Foto: Adolf Pascher, červen 1935.

Jaroslav Veselý, Velkozávod školkařský, Molitorov u Kouřimi

V dubnu rozkvetne v janovickém parku stará jabloň (*Malus domestica* 'Weisser Klarapfel') nad bývalými skleníky a na začátku léta jsou už na větvích průsvitně zelená jablka. Sourozenci si ji, podobně jako mnoho dalších ovocných stromů, přivezli kdysi z Molitorova u Kouřimi. Jaroslav Veselý (1876–1948) tam nechal přestavět rodinný zámek podle plánů architekta Dušana Jurkoviče (1868–1947), na úpravě parku se pak podílel ještě Josef Miniberger (1878–1955). Okolí proměnil ve středisko ovocnářství. Na 33 ha vysázel přes 10 000 ovocných stromů, zřídil plantáže zahradních jahod, rybízu a malin. Molitorovské sady (třešňovky) bývaly v plném květu oblíbeným výletním cílem. Ovocnářská školka, zřízená v roce 1907 pro vlastní potřebu, se rozrostla ve velký závod (60 ha). V roce 1913 založil továrnu na zužitkování ovoce – molitorovské džemy úspěšně konkurovaly nejen domácím, ale i zahraničním výrobkům. V roce 1923 přičlenil ke školcům oddělení pro zahradní architekturu (věnovalo se zakládání a úprava parků, sadů, hřišť, hřbitovů, zahrad a zahrádek). Školky Jaroslava Veselého byly na vrcholu ve 30. letech 20. století, kdy vyvážely své výpěstky i do zámoří. V roce 1948 byl zámek rodině znárodněn, v následujících letech zde bylo umístěno zahradnické učiliště. Dnes je v zachovalém stavu, ale veřejnosti nepřístupný, vlastní ho rodina Cosmi.³⁶

Československá dendrologická společnost, Průhonice

V roce 1885 se narodila Sidonie Nádherná a hrabě Arnošt Emanuel Silva Tarouca (1860–1936) založil průhonický park. Díky němu a Louisi von Boschan (1842–1920) vznikla v roce 1908 ve Vídni Dendrologická společnost pro podporu nauky o dřevinách a zahradního umění v Rakousku-Uhersku. Jako víceprezidenti byli zvoleni Štefan Ambrózy-Migazzi (1869–1933) a právě von Boschan. Generálním tajemníkem se stal německý dendrolog a zahradní architekt Camillo Schneider (1876–1951). V Průhonicích vznikla pokusná introdukční zahrada k pěstování a aklimatizaci cizokrajných druhů dřevin a trvalek. Vrchním zahradníkem byl

35 <https://www.zamek-jezeri.cz/cs/o-zamku/zamecky-park>; https://frontiers-of-solitude.org/sites/default/files/file-uploads/jezeri_historie_krajinarstvi.pdf.

36 Ottomanská S., 2011: Použití dřevin ve vybrané etapě vývoje zahradního umění. – Disertační práce, MU Brno, ZF Lednice; <https://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/molitorov/zamek>; Schuch T., 2015: Použití rodu *Rhododendron* L. v zahradní a krajinné architektuře za první republiky. – MU Brno, ZF Lednice.

Obr. 8. Sidonie a její bratr Karel se svými psy (vlevo Tino, vpravo Sandy), za nimi rozkvetlé popínavé růže v předdvorí zámku. SOA Praha, Vs VJ, ič. 1070, sign. VI/4-36. Foto: Herbert Schaffgotsch, červen 1930.

jmenován František Zeman (1881–1971). Společnost ukončila svou činnost v roce 1920. Její tzv. Spolkovou zahradu převedl zahradník František Zeman s pomocí Camillo Schneidera do soukromého sektoru (František Zeman a spol., dendrologické zahradnictví v Průhonicích). Když došlo v roce 1922 k ustavení Československé dendrologické společnosti v Průhonicích byla dřívější Spolková zahrada převedena do jejího majetku. Do nově založené společnosti vstoupil na pozici vrchního zahradníka i František Zeman. V roce 1927 prodal hrabě Silva Tarouca z důvodu finanční tísně celé panství československému státu. Ministerstvo zemědělství zde založilo Výzkumnou stanici pro okrasné zahradnictví, Výzkumnou stanici ovocnářskou a roku 1928 též Výzkumnou stanici zelinářskou. Z každé vznikl později samostatný ústav. Válka ochromila činnost společnosti i výzkumných stanic, v padesátých letech pak byla Dendrologická společnost zrušena. Na její činnost navázala roku 1959 Dendrologická sekce Československé botanické společnosti. Část aktivit původní společnosti přešla na Botanický ústav AV ČR. V zahradnické tradici Spolkové zahrady dnes pokračuje Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví. Je samozřejmé, že z tak bohatého a blízkého zdroje nakupovali Sidonie a Karel nejčastěji. Z více než 380 rostlin získaných v letech 1923–1932³⁷ dodnes přežilo jen několik – fialová čemeřice (*Helleborus atrorubens*) na břehu Janovického potoka pod zámekem, darmera (*Darmera peltata*) u studánky s nášlapnými kameny, japonský devěsíl (*Petasites japonicus subsp. giganteus*) s nápadně velikými listy u malého rybníčku na Mluvčím potoce (obr. 7), bílé kvetoucí skupiny starých rododendronů (*Rhododendron Cunningham's White*), ale zejména pozoruhodná popínavá hortenzie (*Hydrangea petiolaris*), druhá nejstarší v Čechách, na pilíři vstupní brány do parku.³⁸

37 Pozn. aut: nákupy jistě pokračovaly i v dalších letech.

38 <http://dendrologickazahrada.cz/o-zahrade/historie>; Kolektiv 2005: Průhonice dříve a nyní. – Sborník z odborného semináře „Historické zahrady a parky 2005“, pořádaného BÚ AV ČR a VÚ Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví u příležitosti 120. výročí příchodu hraběte Arnošta Emanuela Silva Taroucy do Průhonic.

Gutsverwaltung Sponau

Viktor, rytíř Chlumecký–Bauer (1847–1911), jeden z úspěšných moravských průmyslníků, rozšířil rodinný majetek o statek Spálov v roce 1886 a přebudoval ho v moderní zemědělský závod. Jeho starší syn Viktor (1876–1939) se přátelil s architektem Adolfem Loosem, který pro něj postavil vilu v Hrušovanech a upravil interiéry rodinného zámku v Brně a zámku v Kuníně. Mladší syn Moritz (1882–1945) spravoval od roku 1919 statek i zámek ve Spálově – roku 1820 kolem vznikl malý krajinářský park, který Bauerovi obohatili četnými vzácnými cizokrajnými dřevinami. Svou druhovou skladbou byl pak jedním z nejpestřejších zámeckých parků na severní Moravě. Moritz i jeho žena Gretl (1886–1974) byli přáteli Sidonie Nádherné, v jejich vídeňském bytě při svých návštěvách často pobývala. O majetek rodina přišla konfiskací v roce 1945. V zámku je dnes základní a mateřská škola, park prošel v polovině 90. let 20. století obnovou a je přístupný veřejnosti.³⁹

Arboretum Mlyňany (Malonya)

Arboretum založil v roce 1892 významný dendrolog hrabě Štefan Ambrózy–Migazzi (1869–1933) v katastru obcí Tesárske Mlyňany a Vieska nad Žitavou. Pohnutkou mu byly jeho časté pobyty v jižní Itálii. K jeho přátelům patřil Camillo Schneider i hrabě Silva Tarouca. Hned od samého začátku se na budování arboreta podílel zahradník Josef Mišák (1866–1939) Hlavním cílem tvůrců bylo soustředit co nejvíc cizokrajných dřevin a dokázat jejich životaschopnost v mlyňanských podmínkách. Zvláštní pozornost byla věnována stálezeleným rostlinám pocházejícím ze Středomoří, východní Asie a Severní Ameriky. V roce 1900 byl získán sortiment rododendronů od firmy G. D. Böhlje. V letech 1905–1910 dosáhly výsadby stálezelených dřevin nejvyšší intenzity. V roce 1914 opustil hrabě Ambrózy–Migazzi arboretum a usadil se v Tane (dnes Tanakajd) v Maďarsku a v Jeli u Szombathely založil nové arboretum (1922). Tehdy došlo v mlyňanském arboretu k částečnému omezení výsadeb. Zavinil to odchod hraběte, ale také 1. světová válka.

Obr. 9. Sidonie Nádherná pracuje v alpinu pod zdi skleníku, porostlého přísavníkem pětiprstým léto 1935. SOA Praha, Vs VJ, neg. 187.

Zahradník Mišák přes všechny těžkosti ale pracoval dál. V roce 1945 bylo arboretum konfiskováno a po mnoha peripetích se stalo součástí Slovenské akademie věd. Sidonie s bratrem zde nakupovali v letech 1928–9 stálezelené bobkovišně, mahonie, skimmie a skalní růže (*Cistus laurifolius*). Do současnosti přežila plazivá mahonie (*Mahonia repens*) na azalkové stráni.⁴⁰

Průhonice–zámek, 16.–17. 6. 2005, Hrdějovice: Agentura Bonus.

39 <https://provenio.net/records/3280a06e-1e45-4843-8bad-f12d30c650f7>;
<https://www.spalov.cz/mestys/pamatky-a-pametihodnosti/zamecky-park/>.

40 <http://www.arboretum.sav.sk/sk/o-arborete/vseobecne-informacie/historia/strucna-historia/>;
<http://www.arboretum.sav.sk/sk/o-arborete/vseobecne-informacie/historia/jozef-misak>

Obr. 10. Sidonie a Karel Nádherný objevili první jarní taloviny na jižním svahu před zámkem. SOA Praha, Vs VJ, ič. 1070, sign. VI/4-39. Foto: Herbert Schaffgotsch, březen 1930.

Obr. 11. Pohled od teras pod skleníkem k zámku. SOA Praha, Vs VJ, ič. 1068, sign. IV/4-1. Foto: Jožka Šok, 1933.

Adolf Berger, Spezial-Rosen-Grosskulturen, Pokau bei Aussig

Letní procházka parkem bývala ve znamení růží – šplhaly vysoko po kmenech starých bříz, které kdysi zasadil Karel Nádherný na křižovatce nad loukou, jejich kvetoucí výhony pokrývaly svah pod dětským altánkem Sidonienhausenem a obalovaly zídku před zámkem i plot od dělujícím předdvoří od parku (obr. 8). Nejvíce jich bylo soustředěno v květinové zahradě pod terasami – řady nízkých i vyšších keřů, téměř čtyři sta padesát čajových růží.⁴¹ Pozůstatku ohradní zdi se přidržovaly některé popínavé kultivary.⁴² Sidonie růže opakovaně nakupovala i u jednoho z nejvýznamnějších šlechtitelů v Československu Adolfa Bergera (?–1929). Tehdy byl majitelem zahradnictví v Bukově u Ústí nad Labem (dnes část města). V roce 1926 firma přešla na syna Waltera (1889–1960) a jeho ženu Anni (1904–1990). Na začátku války se rodina přestěhovala do vesnice Ufhoven (dnes součást města Bad Langensalza, Durynsko, SRN), kde převzala zahradnictví specializované na pěstování růží po zemřelém příbuzném. Během války vedla firmu sama Anni Bergerová. Její muž se vrátil ze zajetí v roce 1947. Prvních šlechtitelských úspěchů dosáhl s růží 'Bad Langensalza', další následovaly. Po jeho smrti až do roku 1978 vedla firmu opět sama Anni Bergerová. Vyšlechtila na padesát odrůd růží a je jednou z málo oficiálně uznaných šlechtitelek v Německu. Její památku uchovává nadace, která nese její jméno.⁴³

Oskar Smrž, zahradnictví Pardubice,

Oskar Smrž a spol., odborné semenářství, Praha

Oskar Smrž (1885–1938) se narodil Černé Hoře u Brna v rodině zámeckého zahradníka. Brzo přišlo přestěhování do Pardubic, kde si otec otevřel zahradnictví, ve kterém se Oskar Smrž později vyučil. Poté, jak bylo tehdy zvykem, odešel na zkušenou – do Chrudimi, Brna, Prahy, Turnova a Vídně. Po návratu do Pardubic, vynuceném otcovou chorobou, převzal rodinný podnik, který v následujících letech zmodernizoval a rozšířil. Jeho zahradnictví však nepřežilo krizové období okolo roku 1930, Smrž přišel o všechno a přestěhoval se do Prahy, kde založil semenářskou společnost, která sídlila na Ovocném trhu. Rostliny u něj nakupoval například Karel Čapek, botanik Karel Domin nebo Alice Masaryková. Proslul i jako zahradnický spisovatel – psal především o rostlinách u nás pěstovaných. Nejznámější jsou jeho čtyřdílné Dějiny květin – stručně a populárně zde zaznamenal dějiny botaniky, historii obchodu s rostlinami apod. Zařadil do nich i takové kapitoly, jako například Rostliny v umění, Rostliny v politice, Oblíbené květiny slavných osob. Působil jako editor časopisu „Přítel zahrad“. Napsal biografii botanika a cestovatele Benedikta Roezla. Zabýval se také šlechtěním rostlin – např. jiřin; v roce 1926 byl zvolen místopředsedou nově založené Československé národní jiřinkářské společnosti. Sourozenci Nádherní u něj nakupovali v letech 1927–1929 (tedy ještě v Pardubicích) – většinou byliny (petrklíče, písečnice, bohyšky, plaménky, leknín), ale opatřili si také 10 sazenic přísavníku (*Parthenocissus quinquefolia*; obr. 9), který ještě dnes mohutně porůstá parku pod sochou sv. Jana Nepomuckého.⁴⁴

41 Pozn. aut.: 'Golden Emblem' (zlatožlutá), 'Los Angeles' (korálově růžová se zlatožlutými stíny), 'Mme Edmond Rostand' (sametově růžová s temnějšími středy), 'Mme Jules Bouché' (bílá s jemně růžovým středem), 'Schneezwerg' (čistě bílá), 'Angele Pernet's' (červenavě oranžová se žlutými stíny). Na vrcholu teras nevysoké, červeně kvetoucí keříky odrůdy 'Rödhätte'; cestu nad nimi lemovaly desítky keřů světle růžových, do bíla přecházejících 'Gruss an Aachen'

42 Pozn. aut.: 'Climbing Château de Clos Vougeot' (temně purpurový s červenými stíny), 'Climbing Jonkheer J. L. Mock' (s celou řadou odstínů růžové), 'Climbing Lady Hillingdon' (na okrajích skoro bílý, ve středu tmavě žlutý, až meruňkový), 'Climbing Mrs. Herbert Stevens' (s nevelkým, čistě bílým květem), 'Climbing Richmond' (velkokvětý, tmavě červený).

43 <https://www.welt-der-rosen.de/zuechter/berger.htm>; <https://badlangensalza.de/die-stadt/stadtportrait/anni-berger-stiftung/>

44 <http://botany.cz/cs/smrz/>; VŠ., 2014: Z historie spolku – XXXII.– Osobnosti. – Věstník, Spolek pěstitelů kaktusů a sukulentů v Praze, 216: 4–5; <http://jiriny.cz/historie-pestovani-jirin/zalozeni-ceskoslovenske-narodni-jirinkarske-spolecnosti/>.

Obr. 12. Sidonie Nádherná pracuje na hřbitůvku v parku, za ní hrob jejího bratra Karla. SOA Praha, Vs VJ, ič. 1070, sign VI/1-47. Foto: Alice Baravelli, srpen 1935.

Koniferové školky velkostatku Žehušice u Čáslavi

Současní návštěvníci se občas vyptávají na zatím nevysoké jehličnany uprostřed ostrova v zadní části rybníku. Jde o zástupnou výsadbu tisovců, které tam původně rostly. Sidonie a její bratr je získali – kromě mnoha dalších rostlin – v koniferových školkách v Žehušicích.

Už v 17. století vznikla na panství Thun-Hohensteinů vedle nově založeného zámeckého parku tzv. zásobní zahrada – malé zahradnictví se skleníky, sloužící k pěstování rostlin pro interiéry zámku a k dopňování výsadeb v parku a oboře.

V roce 1924 prodali své panství, resp. to, co z něho zbylo po pozemkové reformě, řediteli Agrární banky Václavu Stomemu (1886–?). Ten vybudoval rozsáhlé koniferové školky známé i za hranicemi republiky. V té době bylo československé školkařství zapojeno do evropských obchodních struktur a naše země se řadila k těm školkařsky nejvyspělejším v Evropě.

Po roce 1948 byl veškerý majetek Stomeům zabrán, v zámku byla po měšťanské, zřízena zahradnická škola s internátem a základní škola. Po roce 1989 byl majetek v restituci vrácen potomkům, kteří jej prodali. V současnosti zámek s proslulou oborou s bílými jeleny vlastní Jiří Lobkowicz, školky jsou součástí prosperující firmy Konifery s.r.o., která patří vnukům Václava Stomeho, bratrům Růžičkovým, kteří obnovili provoz v roce 1997.⁴⁵

Kontakt s Evropou

C.G. van Tubergen Ltd.

Dodnes v časném jaru najdete blízko zámku žluté talovíny (*Eranthis hyemalis*) (obr. 10), kolem hřbitova sněženky (*Galanthus nivalis*), na sklonku léta kolem stolu Jana Nádherného šafrány (*Crocus speciosus*). Malý pozůstatek rozsáhlých výsadeb cibulek a hlíz, které si Sidonie kdysi nechala poslat ze zahradnictví v Haarlemu. V roce 1868 koupili bratři Cornelis Gerit (1845–1919) a Marinus van Tubergenové se svým otcem pozemky poblíž tohoto města a začali s pěstováním cibulovin – později se zaměřili i na obchod se semeny. Kolem roku 1900 měla firma Van Tubergen s vlastními školkami v Haarlemu, Heemstede a Hillegomu pravděpodobně největší sortiment speciálních cibulovin, hlíz a trvalek v Holandsku. O jejich

⁴⁵ <http://konifery.cz/o-nas/>; Novák P, 2014: Stavby na Novodvorsku a Žehušicku v průběhu staletí. – Praha: Národní zemědělské muzeum, 27, 29, 44; https://www.mestyszehusice.cz/e_download.php?file=data/editor/95cs_1.pdf&original=ctvrtletnik_2014_cislo_1.pdf.

výpěstky byl velký zájem také v Anglii a Americe. První vlastní odrůdy představili v roce 1881. Později se k nim připojili jejich synovci Johannes Marius Cornelis Hoog (1865–1950) a Thomas Marinus Hoog (1873–1948). Těžištěm zájmu byly stále cibuloviny, především narcisy, tulipány a kosatce. V roce 1978 musela firma kvůli rozrůstajícímu se městu své pozemky prodat – prošla několika proměnami, ale existuje dodnes; nyní dodává cibuloviny a rostliny z Heemstede, stále pod názvem Van Tubergen.⁴⁶

Karl Foerster, Gärtnerei, Winterhart Ausdauernder Blütenstauden und Rangewächse, Bornim-Postdam

Několik drobných skalniček na terasy pod skleníkem doputovalo v roce 1927 do Janovic z Postupimi – v městské čtvrti Bornim tehdy žil a pracoval Karl Foerster (1874–1970), německý botanik, zahradník, průkopník ve šlechtění trvalek a autor řady knih o nich a zahradním umění vůbec. Vytvořil téměř 370 nových kultivarů zimovzdorných trvalek, především plamének, ostrožek, aster a zápleváků. Zásadní význam pro něho měla učednická léta, kdy pobýval v Anglii, kde se setkal se zcela jiným využitím trvalek, než bylo tehdy obvyklé – v přírodních skupinách. Kolem svého domu vytvořil originální zahradu, jejíž hlavní a největší prostor tvoří tzv. zapuštěná zahrada – její plocha se zvolna svažuje k symetrickému betonovému jezírku. Jeho okolí bylo členěno do teras pomocí nízkých zimostrázových plůtků a kamenných zídek a celý prostor zastřešovala pergola s pnoucími růžemi. Zbylou plochu rozdělil do šesti částí: jarní cesta, přírodní zahrada, podzimní záhon, skalka, pokusná zahrada a vřesoviště. V letech 1960 až 1980 zažila zahrada Karla Foerstera několik změn. Dnes zahrnuje pouze odrůdy jím vyšlechtěné a je součástí světového kulturního dědictví UNESCO. Až do své smrti v roce 2010 ji spravovala jeho dcera Marianne, pak připadla Německé nadaci na ochranu památek. Karl Foerster byl i spoluautorem projektu zahrady u Müllerovy vily v Praze.⁴⁷

Herbert hrabě Schaffgotsch, Purgstall

V Janovickém parku jsou nejpříhodnějším místem ke vzpomínce na hraběte Schaffgotsche (1860–1943) z dolnorakouského Purgstallu terasy pod bývalým skleníkem (obr. 11). Tento sběratel a znalec alpské flóry, tvůrce alpin a arboret v mnoha zahradách byl v letech 1929–1933 častým návštěvníkem Janovic. Založil pro Sidonii malé alpinum, které se postupně rozrostlo v prostor mnoha set skalniček, kvetoucích od časného jara do hlubokého podzimu. Vzájemně se navštěvovali, pomáhali si, vyměňovali rostliny. Janovický park tehdy získal z parku v Purgstallu více než pět set bylin a dřevin. K přátelům hraběte Schaffgotsche patřil např. zakladatel arboreta v Mlyňanech hrabě Štefan Ambrózy–Migazzi, botanik baron Heinrich Handel–Mazzetti (1882–1940) nebo zahradní architekt Árpád Mühle (1870–1930). Rád se potkával i s amatérskými pěstiteli, bylo pro něj potěšení představovat jim svou rozsáhlou sbírku rostlin. S tímto světem souvisela i jeho další záliba – jako výtvarník amatér vytvářel intarzie s motivy krajin, stromů a květín. Jeho práce – většinou dveřní výplně – se dodnes nacházejí na zámcích v kraji kolem Purgstallu (Fiedlerová 2020).

Peter Lambert, Rosen, Obst- und Zierbäume, Trier

Peter Lambert (1859–1939) byl už třetí generací zahradníků v Trevíru (Porýní–Falc, SRN). V roce 1891 založil vlastní školku, která se rychle rozrostla v proslulý zahradnický závod. V roce 1900 se oženil s Léonií Lameschovou, dcerou šlechtitele růží z Lucemburku, jejíž jméno dodnes zachovává růže jemně červenooranžové barvy. Byl zakladatelem a prvním ředitelem Společnosti německých přátel růží (Verein Deutscher Rosenfreunde) a editorem časopisu Rosen–Zeitung. Stál u zrodu německého rozária v Sangerhausenu, které shromažďovalo historické a ohrožené odrůdy růží a nyní opatruje největší sbírku růží na světě. Lambert podnítil i založení rozária v Zweibrückenu. Z jeho školky vyšlo přes sto osmdesát originál-

46 <https://www.historischeinterieursamsterdam.nl/huizenportret/huis-over-hout-door-han-van-loghem/>;
<https://ohvz.nl/op-hoop-van-zegels/postgeschiedenis/perfins/van-tubergen/>

47 <http://www.potsdam-park-sanssouci.de/karl-foerster-garden.html>; <https://www.potsdam.de/foerster-garten-potsdams-norden>

ních kultivarů, jejichž jména mapují společnost jeho doby i jeho osobní vztahy a záliby. Po 1. světové válce na něj začal doléhat věk a celková situace země, ale i poslední růže, které vyšlechtil, jsou pozoruhodné a originální. Lambertova školka byla zcela zničena v době 2. světové války, v Trevíru byla později na jeho počest založena růžová zahrada (Nells Park), kde jsou k vidění všechny „jeho“ růže. V současnosti pokračuje v rodinné tradici v zahradním centru „Lambert“ v Trevíru už šestá generace rodiny. Sidonie Nádherná u něj kdysi opatřila na třicet kultivarů růží – popínaly se po stromech v parku a pokrývaly svahy nad janovickým potokem pod zámek.⁴⁸

Georg Arends, Staudengärtnerei, Ronsdorf

Adalbert Georg Arends (1863–1952) byl proslulý šlechtitel květin a zahradník. V roce 1888 založil společně se svým přítelem Ernstem Pfeiferem zahradnictví v Ronsdorfu (nyní čtvrť města Wuppertal, Severní Porýní–Vestfálsko, SRN), v roce 1901 se společníci oddělili a Arends pokračoval sám. Měl obrovský vliv na svět zahradních rostlin své doby, shromáždil a vyšlechtil více než tři sta padesát nových kultivarů. Dosáhl úspěchů s rododendrony, ale hlavně s trvalkami – primulemi astrami, floxy, lomikameny a především s čechravami; vyšlechtil více než sedmdesát kříženců – skupina nakonec dostala jeho jméno (*astilbe x arendsii*). Na přelomu jara a léta vykvétalo kdysi v Janovicích velké, mnohobarevné seskupení dvannácti odrůd čechrav na vytku pod zámek, kolem výpusti rybníka Za vraty. Arendsovi jeho práce přinesla obdiv a úctu doma i v zahraničí. Podařilo se mu dobře zotavit se z problémů, které přinesla 1. světová válka, ale ze zničení většiny školek po náletu v roce 1943 se vzpamatoval jen velmi těžce. Nicméně se neochvějně vrátil ke své práci, v níž pokračovali i oba jeho synové Erich a Werner, pak vnučka Ursula Maubach Arendsová a v současnosti pravnučka, zahradní architektka Anja Maubachová.⁴⁹

Konec šťastných let

V janovickém parku skončil poklidně šťastný čas na sklonku léta roku 1931, kdy Karel Nádherný zemřel (obr. 12); ve čtyřiceti šesti letech, ve stejném věku jako jeho otec. Sidonie osaměla, už tolik necestovala. Do práce pro park se ale ponořila ještě intenzivněji. Spoléhala teď hodně na podporu a pomoc dlouholetého zaměstnance zámku Ludvíka Šprysla,⁵⁰ zahradník Ludvík Povolný měl na starosti běžný provoz parku, skleníků a zeleninové zahrady, organizaci práce zaměstnanců.⁵¹

Sledovat přírůstky rostlin do roku 1933 je snadné,⁵² dále prameny chybí – lze ale předpokládat, že Sidonie v nákupech a výsadbách pokračovala. Když vezmeme v úvahu pozdější svědectví,⁵³ objeví se před námi na přelomu 30. a 40. let 20. století park v největším rozkvětu bohatosti. Nové stromy, keře a byliny se zabydly mezi pamětníky doby hrabat z Vrtby, pozoz-

48 <http://www.rosenfreunde-trier.de/lambert.htm>; <https://www.welt-der-rosen.de/zuechter/lambert.htm>

49 <https://www.georg-arends.de/neu-im-historischen-archiv-biographie-von-georg-arends/>; <https://www.gartenzauber.com/georg-arends/>; <https://www.deutsche-biographie.de/sfz1201.html>

50 Ludvík Šprysl (nar. 1885?), dlouholetý zaměstnanec rodiny Nádherných. Původně sluha JUDr. Karla Nádherného, když pracoval u soudu v Praze, poté, co převzal správu velkostatku, jeho komorník a nakonec blízký spolupracovník. Po jeho smrti pomáhal dál Sidonii Nádherné s vedením rybníkářství, jako správce zámku a také a při úpravách parku. Tehdy bydlel se svou ženou Marií, která na přelomu 20. a 30. let pracovala jako kuchařka, ve dvou přízemních místnostech prádelny v parku.

51 Ludvík Povolný (22.8.1889, Janovice–1955, Praha) v letech 1913–1944 zahradník janovického parku. Syn Antonína Povolného, komorníka, a Anny, roz. Danýšové, zaměstnané v zámecké kuchyni. V parku pomáhal nejprve jako zahradnický pomocník, 16.1.1923 nastoupil jako zahradník. S rodinou bydlel v domku při východní hranici parku, od r. 1936 v areálu zámku v č.p. 2.

52 Nádherná 1998; Verzeichnis der Park in Janowitz seit 18. April 1923 gepflanzten Stauden, Laubgehölze und Nadelhölzer unter Anleitung von Camillo Schneider. – Národní muzeum, inv. č. H2-197.762; Verzeichnis der Pflanzen aus den botanischen Alpengarten Purgstall, rukopisný sešit. – SOA Praha, Vs VJ, inv. č. 122, sign. A-c-48, kt. 12, II.

53 Pozn. aut.: soupis zdrojů na konci textu.

ruhodnými letitými kultivary hraběte Vratislava a nedávnými výsadbami Karla Nádherného. Přitom nevznikalo arboretum nebo sbírka skalniček, ale skutečně originální „ušlechtilá krajina“ (Nádherná 1998: 86).

Rostlo zde tehdy – když pomineme domácí – téměř osm set druhů, kultivarů a kříženců bylin, v případě dřevin jich bylo téměř pět set (nad jehličnany zásadně převažovaly listnáče).⁵⁴

Na okrajích parku – podobně jako v době Karla Nádherného – stály domky zaměstnanců a užitkové stavby, v severozápadní části se rozkládala rozsáhlá zelinářská zahrada a sad.

Jako „park“, ale oba sourozenci vnímali mnohotvárný prostor kolem zámku. Na jihu se prodloužil po založení rodinného hřbitůvku (1927) až ke zdi starého janovického hřbitova a bohatě osazená přístupová cesta od brány pod kostelem navazovala na letitou lipovou alej podél silnice od Votic. Na severu se květinová zahrada a terasy s alpinem (1924–28) dotýkaly linie ohradní zdi parku.

Místa, kterým byla věnovaná zahradnická pozornost (Améliino místo u jihovýchodního nároží zámku, stůl pod lipami, Janovo odpočívadlo nad vodopádem, prostor Sidoniina altánku, azalková stráž, ad.), nebyla nijak přesně ohraničená, přirozeně přecházela do okolí – výsadbami ke kořenům stromů, do luk, podél cest, na břehy rybníku a potoků (Fiedlerová 2021). Někdy to bylo sousedství překvapivé – jako v případě květinové zahrady, kde byly mezi okrasné rostliny zakomponovány i jabloně⁵⁵ a po zdi skleníku se popínaly višně a třešně.⁵⁶

Pro tehdejší hosty musely být působivé zejména barevné proměny parku v průběhu roku – jarní a letní květiny a keře vystřídaly na podzim prudké barvy japonských javorů (*Acer pamatum* 'Dissectum', 'Atrolineare', 'Atropurpureum', 'Hessei', 'Elegans', 'Roseo marginatum' a 'Rubrum'), amerických dubů (*Quercus rubra*) i japonských zmarličníků (*Cercidiphyllum japonicum*). I ve sněhu kvetly keře z dalekých zemí – kalina (*Viburnum ferarrri*), zimokvět (*Chimonanthus praecox*), vilíny (*Hamamelis mollis, veris, japonica* 'Zuccariniana'), jasmín (*Jasminum nudiflorum*) nebo masoplodka (*Sarcococca hookeriana* var. *digyna*).

Charakter celých částí parku se působením výsadeb úplně změnil – podzimní a zimní podoba získala spoustou stálezelených dřevin i půdopokryvných bylin, jihozápadní prostor díky opakovaným vysazováním buků (v letech 1926–1934 téměř 4000 ks) nabyl současné podoby světlé bučiny. Cestu podél severní zdi proměnily douglasky i další druhy jehličnanů, vedle kamenné lavice nad rybníkem, oblíbeného místa Karla Nádherného, se objevila velká skupina kavkazských jedlí (*Abies nordmanniana*).

Zkáza

Během 2. světové války si německá armáda ve středních Čechách zřídila cvičiště a z tohoto prostoru postupně vyhnala všechny obyvatele. Janovic se dotkla pátá vlna násilného stěhování a Sidonie odešla mezi posledními, na konci března 1944. V zámku byly zřízeny kanceláře a ubytovali se tu důstojníci, sousední budovy hospodářského dvora se proměnily v opravny vojenské techniky. V červenci začala v Janovicích fungovat škola stíhačů tanků a útočných děl (např. Staněk 1973, Kokoška 1986, Zouzal 2016).

Na konci války vystřídala v zámku německou armádu sovětská a potom československá. Janovice, do kterých se Sidonie Nádherná mohla vrátit až v létě roku 1946, byly úplně jiné než ty, které před dvěma lety opustila. Soucítila s vracejícími se válkou ztrápenými lidmi, ale brzy zjistila, že oni se na ni dívají jinak. Byli odměření a někteří nepřátelsky útoční. Za zády se posmívali její češtině,⁵⁷ jejímu oblékání.⁵⁸

54 Pozn. aut.: přibližně 90 % dřevin bylo listnatých.

55 Pozn. aut.: *Malus domestica*, Skleněné žluté, *Malus domestica*, Grávštýnské, *Malus domestica*, Hawthorden, *Malus domestica*, Hedvábné červené letní, *Malus domestica*, Signe Tillisch'.

56 Pozn. aut.: *Prunus domestica* 'Chatenayská skleněnka', *Prunus cerasus*, Große Lange Lotkirsche, *Prunus cerasus* 'Schöne aus Chatenay'.

57 Bílek J., 1990: Pamětnické vyprávění. – Pracovní archiv zámku a parku V. Janovice (dále jen PA VJ), sign. VJB–255; Janka O., 1999: Zámek Vrchatovy Janovice ve správě Národního muzea. – PA VJ, sign. VJB–288.

58 Kramperová F., 1990: Pamětnické vyprávění. – PA VJ, sign. VJB–246: 2.

Přesto se s nadějí a vytrvalým úsilím pustila do obnovy rodinného sídla a v parku pracovala od rána do večera. Zpočátku věcně zhodnotila válečné ztráty – kromě škod pocházejících z pojiždění těžké techniky, pobořených částí ohradní zdi, téměř zničené zelinářské zahrady a skleníků ji trápila zkáza vzácných keřů, stromů, trvalek a alpinek.⁵⁹ Do samotného zámku se zatím nemohla vrátit, bydlela v západním traktu zámeckého areálu (č. p. 10).

„V zahradě je tolik práce (ted' zrovna se zeleninou), že musím vstávat brzy ráno. Nemám už zahradníka a musím přesazovat, připravovat a sama pěstovat sazenice. Protože zeleninu miluji, sázím jí vždy dost a velké množství a to dá práci, spojenou navíc se zaléváním, protože už týdný nepršelo. Zahradní stříkačku a vodovod zničili Němci.“⁶⁰

„Ted' jsem byla na zahradě. Nechce pršet. To znamená: 50–60 plechových konví vléct 1 00 m, aby zelenina nezasychala.“⁶¹

Sama vysadila na sto azalkových keřů na místa těch chybějících.⁶² Začala prodávat pozemky, aby získala prostředky na opravu zámku a obnovu parku.⁶³ Snažila se prakticky plánovat.⁶⁴ Víc než dřív cítila své poslání a ještě na začátku roku 1947 se zdálo, že bude její snaha úspěšná:

„Bývalý důvěrný, světu vzdálený genius loci milovaného místa se vrátí teprve tehdy, až se mi podaří vyhnat všechny zlé duchy. Zámek a park musí znovu získat bývalou osobitost a harmonii, své jednotné naladění, ono těžko popsatelné Něco, co tak často oslovovalo ty, kteří jsou schopni naslouchání a vctění. Chtěla bych to ještě zažít, než zemřu; jako jediná a poslední důvěrnice tohoto genia loci ho musím probudit ze spaní.“⁶⁵

Odtažitá nevěle jejích sousedů přerůstala místy v únavnou šikanu. Musela se hájit z nepravdivého obvinění z kolaborace s Němci.⁶⁶ V budově bývalého dvora Janovice byla umístěna Strojní traktorová stanice a prostor před zámkem začala rozrývat těžká zemědělská technika. Ve stěně bývalé stodoly, přímo sousedící s parkem, nechali němečtí vojáci prorazit velká tovární okna – Sidonie je dala zazdít, a noví uživatelé se je chystali znovu prolomit.⁶⁷ Budovu špýcharu, která během války sloužila jako kino, pronajala v roce 1945 bezúplatně obci. Místní národní výbor najednou oznámil, že budova potřebuje sociální zázemí a nejvhodnější místo pro ně bylo vytipováno v blízkosti rodinného hřbitova v parku.⁶⁸

1. října 1948 byl velkostatek Janovice rozparcelován; zámku a parku hrozilo vyvlastnění, Sidonii Nádherné zatčení. Musela odejít. V následujícím létě, kdy těžce nemocná ležela v nemocnici v Harefieldu, poblíž Londýna, byl už její zámek – který stihl osud tisíců podobných míst – zcela prázdný. Probíhaly v něm přípravy na zřízení skladu textilu.⁶⁹ Sidonie zemřela

59 Nádherná S.–Janíček B., 1945: Výkaz škod na zámku ve Vrchotových Janovicích. – NA f. SPS, kart. 599, inv. č. 229, sign. 30, Vrchotovy Janovice (zámek), 17: „... magnólie 8 ks, čínské jablko 5 ks, rododendrony 25 ks, azalky 180 ks, šlechtěné růže 600 ks, pivoňky 150 ks, floxy 300 ks, pereny, alpinky 5.500 ks, ...“

60 Sidonie Nádherná Albertu Blochovi, dopis ze 7. 5. 1948 (Citováno podle Bláhová–Pfäfflin 2000: 118).

61 Sidonie Nádherná Albertu Blochovi, dopis ze 24. 5. 1948 (Citováno podle Lorenz 2002: 310).

62 Janíček B., 1988: Pamětnické vyprávění. – PA VJ, sign. VJB–290: 14.

63 Sidonie Nádherná Václavu Wagnerovi, dopis z 8. 1. 1948. (Citováno podle Nádherná 2015, 181–182).

64 Sidonie Nádherná Janu Mrázkovi, dopis ze 2. 10. 1946: „... spíš pěstovati zeleniny k prodeji a ovocné stromy ... A snad časem a trpělivostí dostaneme vše do pořádku Skleníky už nebudu stavěti, leda později jeden malý, skromný, kdyby byl třeba.“ (Citováno podle Mrázková 2008, 128).

65 Sidonie Nádherná Václavu Wagnerovi, dopis z 8. 1. 1947. (Citováno podle Nádherná 2015, 203).

66 Protokol z výslechu v Prachaře, 8. 8. 1946. – PA VJ, sign. VJB-117.

67 Sidonie Nádherná Státnímu památkovému úřadu, dopis ze 13. 3. 1948. – NA ČR, fond SPS, kart. 599, inv. č. 229, sign. 30, Vrchotovy Janovice (zámek).

68 MNV Vrchotovy Janovice Státnímu památkovému úřadu, dopis z 8. 6. 1949. – NA ČR, fond SPS, kart. 599, inv. č. 229, sign. 30, Vrchotovy Janovice (zámek). Pozn. aut.: Při zahradnických úpravách hřbitova Nádherných v roce 2017 byly nalezeny základy, ve vzdálenosti cca 10 m severně od hřbitova.

69 Janíček B., 1988: Vzpomínky na Sidonii Nádhernou. – PA VJ, sing. VJB–290: „... místní ženy, zajišťovaly úklid zámku pro budoucí velkosklad středoevropského obchodu textiliemi, kde již měly zajištěno zaměstnání. Předměty, o které nebyl vůbec zájem, byly vyhazovány z oken zámku. ... došlo k jejich spálení. Pisemnosti a různá korespondence byla vyhazovaná po chodbách zámku a později také spálena.“

několik týdnů nato a následujících sedm let téměř dokonalo zkázu rodného sídla i parku.

Vzácné rostliny hynuly na nedostatek péče a ve velkém mizely do soukromých zahrádek. Docházelo ke kácení stromů na palivo.⁷⁰ Zvláště stálezelené keře trpěly častým olamováním.⁷¹ O park se nikdo nestaral, ale každý ho využíval, jak chtěl a potřeboval.

Fořtovna měla krátce po válce ještě své obyvatele, ale už v roce 1953 to byla rozpadající se ruina, podobně jako domek zahradníka i ostatní stavby, které se postupně rozcházely v podobě stavebního materiálu do okolí.⁷² Plánovaná drůbežárna na hlavní louce sice postavena nebyla,⁷³ ale park byl stále všech a nikoho. Hrály si tu děti – ještě desítky let poté si vybavují zvláštní stromy, které jinde neviděly; dávaly jim svá jména: „Áronovy fousy“, „Hadí borovice“.⁷⁴ V rybníku se nekoupal nikdo – vědělo se o kanalizaci, která do něj svádí povrchovou vodu ze sousedních dílen. Zato v zimě se na něm bruslilo a hrál často hokej – byl teď vybavený elektrickým osvětlením na drátech, natažených nad hladinou mezi letitými stromy na březích, a dřevěnými mantinoly.⁷⁵

Právě tehdy byla položena úvodní otázka. Odpověď znal málokdo, ale autor článku, který zůstává skryt za zkratkou A.B.H. (1952), jistě ano – rozhlížel se zpustlým parkem a rozpoznával pozůstatky vzácných výsadeb, viděl obrysy bývalé krásy, chápal naléhavost a důležitost jeho záchrany.

Obr. 13. Sidonie Náděrná odchází pracovat do parku. Její soustředěné odhodlání bylo stejné v r. 1939 i v letech po válce. SOA Praha, Vs VJ, ič. 1068, sign. IV/4-1 (-41). Foto: Jožka Šok, 1939.

70 Janka O., 1999: Zámek Vrchotovy Janovice ve správě Národního muzea. – PA VJ, sign. VJB-288: 4.

71 Ossendorf K.–Nauman P., 1955: Posudek stavu zámeckého parku v Janovicích. – NA, f. SPS, kart. 599, inv. Č. 229, sign. 30, Vrchotovy Janovice (zámek).

72 Pechan E., 2007: Vzpomínky. – PA VJ, sign. VJB-1186: 145. „JZD se sídlem ve V. Lhotě si rozebralo ozdobnou bažantí drůbežárnu na materiál pro výstavbu komína“.

73 Janíček B., 1989: Pamětnické vyprávění. – PA VJ, sign. VJB-634: 1.

74 Ledvinková J., 2016: Pamětnické vyprávění. – PA VJ, sign. VJB-1064; Janka O., 1999: Zámek Vrchotovy Janovice ve správě Národního muzea. – PA VJ sign. VJB-288.

75 Synek M., 2011: Pamětnické vyprávění. – PA VJ, sign. VJB-1103.

Národní muzeum

Když se o něj v roce 1957 začalo starat Národní muzeum, měl park za sebou nejtěžší léta své existence. Zpočátku se mu dostalo nejnútnejších záchranných prací prostřednictvím brigád pracovníků muzea pod odborným dohledem Josefa Nitky, vedoucího botanického oddělení (Janka & Preiss 1960: 207), od roku 1964 následovala pravidelná základní údržbová péče.⁷⁶ Díky ní se až do přelomového roku 1989 zachovala základní kompozice, přežily vzácné dřeviny, zůstal čitelný pozoruhodný vodní režim. Památkový záměr, který později vznikl (Fiedlerová 2001), si zvolil návrat k dvacátým a třicátým létům 20. století. Rehabilitace parku probíhá od roku 2002 postupně, jak se daří získávat na jednotlivé práce finanční prostředky.

Poděkování

Práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2021/9.II.c, 00023272). Poděkování za řadu cených připomínek patří i dvěma recenzentům, jmenovitě Otakaru Šídovi (Národní muzeum) a Jaromíru Tlustému (Státní obastní archiv v Litoměřicích).

Prameny

- Fiala E., 1883: Plán severovýchodní části janovického parku. – SOA Praha, Vs VJ, inv. č. 943, sign. G-b-3.
- Janíček B., 1988: Vzpomínky na Sidonii Nádhernou. – PA VJ, strojopis, sign. VJB-290.
- Janíková J. a kol., 2002: Dendrologický průzkum a průzkum bylinného patra. Přípravná práce architektonické studie Rehabilitace zámeckého parku Vrchotovy Janovice. – PA VJ, sign. VJB-473
- Janka O., 1999: Zámek Vrchotovy Janovice ve správě Národního muzea. – Vzpomínky, PA VJ, sign. VJB-288.
- Nádherná S., 1943: Diář. – Knihovna Národního muzea, VJ II, 125/9 a.
- Nádherná S.: Osobní a cestovní deníky. – SOA Praha, VsVJ, sign. A-c-47/2, A-c-47/3, A-c-46/9.
- Nádherná S.: Verzeichnis der Park in Janowitz seit 18. April 1923 gepflanzten Stauden, Laubgehölzer und Nadelhölzer unter Anleitung von Camillo Schneider. – Národní muzeum, inv. č. H2-197.762. (Zahradnický deník Sidonie Nádherné, vedený v letech 1923–1929 (1935), rukopis.)
- Schaffgotsch H.: Verzeichnis der Pflanzen aus den botanischen Alpengarten Purgstall. Herbert Schaffgotsch, rukopis.
- SOA Praha, VsVJ, sign. A-c-48, kt. 12, II. (Abecedně seřazený soupis rostlin darovaných v letech 1929–1933 do janovického parku, rukopis.)

Literatura

- A.B.H., 1955: Znáte park ve Vrchotových Janovicích. – Ovocnářství a zelinářství, III, 9: 265.
- Blažek T., 2014: Jméno Vejtasu nám i dnes dokáže otevírat dveře. – Havlíčkobrodsko, III, 4: 4.
- Brožovský M., 1985: Vrchotovy Janovice. – Památky zahradního umění, celostátní seminář konaný ve dnech 4. – 7. 6. 1985 na Konopišti a ve Veltrusích, Praha: SPPOP SK – interní tisk, 82–85.

⁷⁶ Pozn. aut.: doklady uloženy v Archivu Národního muzea a v PA VJ.

- Brožovský M., 2001: Zámecký park ve Vrchotových Janovicích–památká zahradního umění. – Zámecký park ve Vrchotových Janovicích, sborník z odborného semináře konaného ve dnech 13.–14. 6. 2000 ve V. Janovicích a v Praze, Praha: Národní muzeum, 65–71.
- Fiedlerová L., 2001: Památkový záměr obnovy zámeckého parku ve Vrchotových Janovicích. – PA VJ, sign. VJB–702.
- Fiedlerová L., 2016: Zahradnický deník Sidonie Nádherné. – Zahrada–park–krajina, XXVI, 2: 8–13.
- Fiedlerová L., 2020: Květiny pro Sidonii Nádhernou. – Středočeský vlastivědný sborník, svazek 38: 8–33.
- Fiedlerová L., 2021: Ostrov v čase. – Památky středních Čech, 35, 2: 47–66.
- Hieke K., 1965: Dřeviny zámeckých parků Středočeského kraje. – Průhonice: VÚOZ, 3, 71–127.
- Hieke K., 1968: Databáze dendrologie, exempláře dle lokalit, 1968. – <http://databaze.dendrologie.cz/domains/databaze.dendrologie.cz/index.php?menu=7&podmenu=7&lokalita=491#lok> [Přístup 30. 1. 2022].
- Hieke K., 1984: České zámecké parky a jejich dřeviny. – Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 414–415.
- Janka O., Preiss P., 1960: Zámek ve Vrchotových Janovicích ve správě Národního muzea. – Časopis Národního muzea – oddíl věd společenských 129: 207.
- Janka O., 1982: Janovický park a Karel Kraus. – Muzejní a vlastivědná práce 20, 3: 158–163.
- Jiráček K., 1964: Několik poznámek ke stromové zámeckých parků okresu benešovského. – Sborník vlastivědných prací Podblanicka, 5: 39–70.
- Líbal D. a kol., 1981: Stavebně-historický průzkum zámku Vrchotovy Janovice. – Praha: SÚRPMO: 9, 11–13, 15, 17. PA VJ, sign. VJB-159.
- Kokoška S., 1986: Cvičiště zbraní SS Böhmen 1942–1945. – Sborník vlastivědných prací Podblanicka 27: 271–297.
- Kutová J. – Vokolek J., 1999: Zámecký park ve Vrchotových Janovicích. – Praha: Národní muzeum, 70 pp.
- Kučková T. – Uher J., 2017: Výběr a použití rostlinného sortimentu pro díla zahradní a krajinářské tvorby pro díla z období 1. republiky. – Brno: Mendelova univerzita, 120 pp.
- Lorenz E., 2002: „Sei Ich ihr, sei mein Bote“, Der Briefwechsel zwischen Sidonie Nádherný und Albert Bloch. – München: Iudicium, 358 pp.
- Mrázková I., 2008: Nevolná identita Sidonie Nádherné. – Souvislosti, revue pro literaturu a kulturu, XIX, 4: 115–130.
- Nádherná S., 1995: Chronik über Vrchotovy Janovice. – Nach dem Typoskript aus Nachlass hrsg. mit vorund Nachbemerungen: Pfäfflin, F., Stuttgart, Marbach: 63 pp.
- Nádherná S., 1998: Kronika Vrchotových Janovic. – Napsaná 4. – 31. 1. 1934, předmluva a doslov Pfäfflin F., Praha: Dauphin–Arbor Vitae, 126 pp.
- Nádherná S., 2015: Gartenschönheit oder Die Zerstörung von Mitteleuropa: Sidonie Nádherny Briefe an Václav Wagner 1942–1949. Mit Dokumenten hg. von Friedrich Pfäfflin und Alena Wagnerová. – Göttingen: Wallstein-Verl., 342 pp.
- Mölnarová J., 2010: Naše zahrady a parky – Zámecký park Vrchotovy Janovice. – <http://botany.cz/cs/vrchotovy-janovice/> [Přístup 23.7.2010].
- Ondřej J., 1964: Dendrologický klenot. – Svoboda, 28. 6. 1964.
- Ondřej J., 1964: Dopis MNV Vrchotovy Janovice ze dne 16. 11. 1964 (o hodnotě a významu zámeckého parku). – Archiv NM, kt. 39, desky: Údržba parku 1960–1966.
- Ondřej J. 1967: Zámecké parky a zahrady středních Čech. – Praha: Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje: 46–47, 51.
- Ondřej J. 1968: Zámecké parky Středočeského kraje a jejich budoucnost (2). – Památková péče, 28, 5: 151.
- Ottomanská S., 2011: Použití dřevin ve vybrané etapě vývoje zahradního umění. – Disertační práce, MU Brno, ZF Lednice.

- Pacáková–Hošťálková B. a kol., 1999: Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. – Praha: Libri, 423–4.
- Pacáková–Hošťálková B., 2001: Hodnocení parku se zřetelem na vývojové souvislosti, osobnosti, současný stav a potřebu kvalifikované rehabilitace. – Zámecký park ve Vrchotových Janovicích, sborník z odborného semináře konaného ve dnech 13. – 14. 6. 2000 ve V. Janovicích a v Praze, Praha: Národní muzeum, 37–45.
- Pejchal M.– Krejčířík P., 2010: Příspěvek k historii introdukce dřevin v Lednicko-valtickém areálu. – Acta Pruhoniana 95, Průhonice: Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví v.v.i.: 97–114.
- Pejchal M. a kol. 2021: Nepůvodní dřeviny v památkách zahradního umění. – Botanický ústav Akademie věd, v.v.i.
- Pešout P. a kol., 1996: Zámecké parky a památné stromy Podblanicka. – Vlašim: ČSOP, 85–89.
- Rilke R. M.–Nádherná S., 2007: Rainer Maria Rilke–Sidonie Nádherny von Borutin, Briefwechsel 1906–1926, Herausgegeben und kommentiert von Joachim W.Storck unter Mitarbeit von Waltraud und Friedrich Pfäfflin – Göttingen: Wallstein Verlag 2007, 654 pp.
- Sak R. – Bezečný Z., 2000: Dáma z rajského ostrova. – Praha: Mladá fronta, 218 pp.
- Schaffgotsch H., 1997: Der Park von Janowitz. Mit Exkursionen in die Botanischen Gärten von Purgstall, Pruhonitz, Prag, Wien, München, Raudnitz und Eisenberg. Aus den Tagebüchern des Grafen Herbert Schaffgotsch 1929–1933. Ausgewöhlt und herausgegeben von Maria Felicitas Plotzek OCD und Friedrich Pfäfflin. – Warmbronn: Verlag Ulrich Keicher, 189 pp.
- Schneider C., 1928, Familiengrabstätte im Park. – Die Gartenschönheit 9: 465.
- Skalická A. – Zelený V., 1973: Zámecký park ve Vrchotových Janovicích. – Sborník vlastivědných prací Podblanicka, 14: 50–67.
- Skalická A., Zelený V., 1996: Nejen pozoruhodná dendrologická sbírka. – Zahradkář, 28, 12: 36–37.
- Staněk S., 1973: Evakuace území mezi Vltavou a Sázavou. – Sborník vlastivědných prací Podblanicka 14: 179–203.
- Svoboda, A. M., 1981: Introdukce okrasných dřevin. – Praha: Academia, 78–80, 86.
- Svoboda, A. M., 1986: Rhododendrony ve Vrchotových Janovicích, odborné posouzení příčiny usychání keřů. PA VJ, sign. VJB-740.
- Svoboda, A. M., 1988: Okrasné odrůdy buku lesního. – Praha: Academia, 29–34.
- Šamánková E., 1987: Vrchotovy Janovice, zámek a okolí. – Praha: Národní muzeum, 24–25, 29–30.
- Turková H., Janka O., 1985: Rilke a Kraus a Vrchotovy Janovice. – Praha: Národní muzeum, 64 pp.
- Turková H., Janka O., 1988: Zámecký park Vrchotovy Janovice před sto lety. – Muzejní a vlastivědná práce 26 (96), 4: 200–205.
- Tábor I., 2013: Matrika rostlin Dendrologické společnosti–významný dokument o historii introdukce dřevin do Čech – jehličnany. – Acta Pruhoniana 105, Průhonice: Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví v.v.i.: 23–48.
- Wagnerová A., 2010. Sidonie Nádherná a konec střední Evropy. – Praha: Argo, 214 pp.
- Zouzal T., 2016: Zabráno pro SS. – Praha: Naše vojsko, 383 pp.

Internetové zdroje

- BioLib – Biological Library: <https://www.biolib.cz/cz/main/>
- Botany. cz: <https://botany.cz/cs/>
- Dendrologie online: <http://databaze.dendrologie.cz/>
- GBIF – Global Biodiversity Information Facility: <https://www.gbif.org/>
- Helpmefind – <https://helpmefind.com/>
- Růže v ČR, jejich popis a fotografie: <http://ruze.wi.cz/uvod.php>
- Royal Botanic Gardens KEW – Plants of the World Online: <https://powo.science.kew.org/>

The Paeony Database: <https://www.paeon.de/name/index.html>

The Plant List: <http://www.theplantlist.org/>

The Saxigrage Society: <http://saxbase.org/plants/default.htm>

Tropicos – connecting the world to botanical data since 1982: <https://www.tropicos.org/home>

WFO The World Flora Online: <http://www.worldfloraonline.org/>

Příloha

Součástí publikace je PDF soubor se soupisem dřevin a bylin, které byly součástí parku v letech 1922–1949.

Summary

The history of the castle park in Vrchotovy Janovice goes back to the fourth century – individual owners transformed it according to their own ideas and contemporary taste. After the middle of the 16th century, the masters of Říčany transformed the old water fortress into a more comfortable Renaissance chateau, which then became the main residence of the Votice branch of the Counts of Vrtba in the 17th and 18th centuries. Arnošt František (+1750) and his son Arnošt František Jr. (1714–1791) built on each other in the reconstruction of the chateau, but its immediate surroundings still consisted of only an orchard surrounded by a stone wall, a hunting preserve, a utility garden and small garden corners. The last Count of Vrtba in Janovice was Adam František (1746–1807), who died with no descendants and left the estate to his distant relative František Josef, Count Vratislav of Mitrovce (1775–1849). At the end of the 1820s, he created a small ornamental garden on the eastern side of the castle. The count's younger son, Josef Xaver (1818–1869), undertook a major transformation of the park before the extensive neo-Gothic reconstruction of the whole area – his father's garden, orchard and preserve were covered and joined by the English park, the basic skeleton of the present park.

However, it was the siblings Karel and Sidonie Nádherní (1885–1931, 1950) who gave Janovice Park its distinctive look. They worked in contact with the garden architect Camillo Schneider (1876–1951) and the Alpine flora expert Count Herbert Schaffgotsch of Purgstall (1860–1943).

The text traces the period from Camillo Schneider's first visit in 1922 to the forced exile of Sidonie the Magnificent in 1949.

Her horticultural diary links the park to forty-eight places – in the Czechoslovakia and Europe – where seedlings, seeds and bulbs came from between 1922 and 1929. Of course, we can also find the nearby park in Průhonice, parks of friends and acquaintances – such as the nurseries in Jezeří, administered by Prince Max Lobkowitz (1888–1967), and the Spálov estate, which was looked after by Moritz Knight Chlumecký-Bauer (1847–1911) and his wife Margareta (1886–1974). Successful Czechoslovak companies often appeared among the suppliers in Janovice – the horticultural business of Antonín Vajtasa (1877–1959) in Jaroměřice nad Rokytnou, the horticultural business of František Chvatík (1887–1978) from Bystřice pod Hostýnem, Jaroslav Veselý's (1876–1948) orchard in Molitorov, Rudolf Hacker's (1859–1920) forest nursery in Hradec Králové, Countess Chotková's (1863–1946) rosarium in Dolná Krupa and Count Ambróza-Migazzi's (1869–1933) arboretum in Mlýňany.

In the pages of the diary, we also meet famous breeders such as Albert Barbier from Orléans (1845–1931), Karl Foerster from Potsdam (1874–1970), Adalbert Georg Arends (1863–1952) from Ronsdorf, the van Tubergen brothers from Haarlem and Peter Lambert (1859–1939) from Trier.

Count Herbert Schaffgotsch (1860–1943) donated more than five hundred plants, mostly from his garden at Purgstall Castle in Lower Austria.

Using other sources (Fiala 1883, Jiráček 1964, Hiecke 1968, Skalická & Zelený 1973, dendrological survey 2002), the text presents the Genoese castle park at the end of the 1930s at the time of its greatest flowering. At that time, almost eight hundred species, cultivars and hybrids of herbs grew here, not counting the native ones, and in the case of trees there were almost five hundred.

But the Second World War and especially the years immediately afterwards almost destroyed it. Fortunately, the National Museum took over the park in 1957.

The accompanying table gives an overall view of the heyday of the park from 1922–1949, and records most of the sources of trees and herbs. It also shows which native plants have survived to the present day.